

*Załącznik do Uchwały Nr XL/354/2009
Rady Miejskiej w Tczewie
z dnia 30 grudnia 2009 r.*

T C Z E W

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA MIASTA TCZEWA
na lata 2010-2013**

Prezydent Miasta Tczewa

Opracowanie:

mgr Iwona Gołębiewska

Współpraca:

Wydział Planowania Przestrzennego

Urzędu Miejskiego w Tczewie

mgr inż. arch. Danuta Morzuch-Bielawska – Naczelnik Wydziału

mgr inż. arch. Arlena Haase-Witczak – Miejski Konserwator Zabytków

Tczew - grudzień 2009 r.

SPIS TREŚCI

1.	Wstęp.....	3
2.	Podstawa prawna opracowania i cele programu ochrony zabytków w świetle ustawy o ochronie zabytków.....	4
3.	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami.....	4
3.1.	Obowiązek konstytucyjny ochrony zabytków.....	4
3.2.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.....	4
3.3.	Zadania samorządu z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.....	6
3.4.	Inne uregulowania prawne.....	6
4.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	7
4.1.	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	7
4.1.1.	Narodowa Strategia Rozwoju Kultury w latach 2004 – 2013.....	7
4.1.2.	Narodowy Program Kultury: „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013	8
4.2.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	9
4.2.1.	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005-2020.....	9
4.2.2.	Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013.....	10
4.2.3.	Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.....	10
4.2.4.	Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010.....	11
4.2.5.	Zgodność Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa z dokumentami powiatowymi.....	11
5.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	12
5.1.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta (analiza dokumentów programowych miasta).....	12
5.1.1.	Strategia Rozwoju Miasta Tczew na lata 2008-2015.....	12
5.1.2.	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Tczew.....	13
5.1.3.	Formy ochrony dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w mieście Tczew.....	15
5.1.4.	Program rewitalizacji miasta Tczewa.....	18
5.1.5.	Wnioski do Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	19
5.2.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta.....	19
5.2.1.	Tczew - charakterystyka miasta.....	19
5.2.2.	Tczew - zarys historii miasta.....	19
5.3.	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	23
5.3.1.	Wykaz zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków.....	24
5.3.2.	Wykaz zabytków ruchomych wpisane do rejestru zabytków.....	25
5.4.	Wykaz zabytków w gminnej ewidencji zabytków.....	26
5.4.1.	Zabytki nieruchome.....	26
5.4.2.	Obiekty archeologiczne.....	34
5.5.	Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	35
5.5.1.	Układ urbanistyczny.....	35

5.5.2.	Obiekty nieruchome i zespoły zabudowy wpisane do rejestru zabytków.....	36
5.5.3.	Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków.....	39
6.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	42
7.	Założenia programowe.....	43
8.	Instrumentarium realizacji Programu Opieki na Zabytkami.....	47
9.	Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	47
10.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	47
10.1.	Publiczne źródła finansowania.....	47
10.2.	Środki pomocowe.....	48
11.	Realizacja i finansowanie przez miasto zadań z zakresu ochrony zabytków.....	48

1. WSTĘP

„Dziedzictwo kulturowe stanowi dziś z jednej strony przedmiot ochrony, z drugiej zaś potencjał, który winien zostać wykorzystany dla przyszłego rozwoju”.

Miasto Tczew charakteryzuje się znacznym potencjałem, zarówno, jeśli chodzi o zabytki, jak i o wartości krajobrazowe. Malownicze położenie miasta o średniowiecznych korzeniach nad rzeką Wisłą stanowi jego duży atut. Tczew jest to ważnym węzłem kolejowym i drogowym w Polsce Północnej. Krzyżują się tutaj szlaki komunikacyjne z Niemiec do Rosji i Litwy oraz ze Skandynawii do Europy Południowej. Czynniki te stanowią ważną podstawę do rozwoju turystyki.

Ochrona dziedzictwa kulturowego wymaga podejmowania działań strukturalnych i organizacyjnych, które w połączeniu z właściwie prowadzoną opieką przez właścicieli i użytkowników zabytków dadzą efekt w postaci prawidłowo utrzymanych obiektów i obszarów zabytkowych.

Program Opieki nad Zabytkami jest dokumentem pomocniczym w pracy gminy służącym do podejmowania planowanych działań dotyczących ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla miasta Tczewa na lata 2010-2013 stanowi punkt wyjścia do stworzenia możliwości współpracy między Gminą Miejską oraz posiadaczami zabytków, w celu jak największej dbałości o dziedzictwo kulturowe, a także promowanie go, jako atrakcyjnego produktu turystycznego.

¹ Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013, Warszawa 2004, s. 41

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA I CELE PROGRAMU OCHRONY ZABYTEKÓW W ŚWIELE USTAWY O OCHRONIE ZABYTEKÓW

Podstawą prawną niniejszego opracowania jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o **ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 96, poz. 959, Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362, Nr 126, poz. 875, z 2007 r. Nr 192, poz. 1394, z 2009 r. Nr 31, poz. 206, Nr 97, poz. 804.).

Program Opieki nad Zabytkami - opracowanie programu opieki nad zabytkami (na terenie danej gminy) jest zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego.

W oparciu o art. 87 ust. 1 Ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres czterech lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami; Program przyjmuje rada gminy /miasta/, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 87, ust. 3).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013 ma na celu (zgodnie z art. 87 Ustawy):

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyekspozowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

3.1. Obowiązek konstytucyjny ochrony zabytków

Na obowiązek ochrony zabytków wskazuje **Konstytucja Rzeczypospolitej Polski**.

W myśl art. 5 Konstytucji RP - *„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...) Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym”*. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż *„obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”*.

3.2. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie zabytku. Jest to *„(...) nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego*

działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.”

Zgodnie z art. 3 Ustawy zabytki podzielono na grupy. Pierwszą stanowią zabytki nieruchome, do których zaliczają się *krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji*. Drugą grupą obejmuje zabytki ruchome: *dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty, militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne*. Trzecią grupą są zabytki archeologiczne: *pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej*.

Ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Organami ochrony zabytków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- wojewoda, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć w drodze porozumienia wykonywanie części kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków gminom i powiatom, z wyjątkiem prowadzenia rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków (*obowiązujące: Porozumienie pomiędzy Wojewodą Pomorskim a Gminą Miasta Tczewa z dnia 16 lutego 2004 r. w sprawie prowadzenia spraw z zakresu właściwości Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku przez Gminę Miasta Tczewa reprezentowaną przez Prezydenta Miasta Tczewa – sprawy prowadzi Miejski Konserwator Zabytków*).

Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez administrację publiczną działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku krajobrazowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

3.3. Zadania samorządu z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na gminę obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami. Program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Miasta po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Następnie dokument ten jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Co dwa lata Prezydent Miasta sporządza i przedstawia Radzie Miasta sprawozdanie z realizacji programu. Co cztery lata program ten powinien być aktualizowany (art. 87 Ustawy).

Zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego jest sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada.

Zgodnie z art. 81 Ustawy gmina ma prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, w trybie określonym przepisami odrębnymi, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale (*obowiązujące: (1) uchwała nr XXXI/292/2005 Rady Miejskiej w Tczewie z dnia 28 kwietnia 2005 r. w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na terenie miasta Tczewa; (2) uchwała nr XL/355/2006 Rady Miejskiej w Tczewie z dnia 26 stycznia 2006r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków*).

Ponadto zadania gminy z zakresu kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określone zostały w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. **o samorządzie gminnym** (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r. Nr 142 poz. 1591 z późn. zm.) - „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.*”

3.4. Inne uregulowania prawne

Obowiązek ochrony zabytków uwzględniony został również w innych ustawach, takich jak:

1. ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.),
2. ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r., Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.),
3. ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r., Nr 25, poz. 150),
4. ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880),
5. ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.),
6. ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r., Nr 13, poz. 123),
7. ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003r., Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury w latach 2004 - 2013

Misją *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* jest: „**zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.**” Formułując zadania gminy w zakresie ochrony dóbr kultury należy realizować powyższy cel.

Tezy *Narodowej Strategii* zakładają zwiększenie poziomu aktywności na szczeblu regionalnym w sferze kultury. Dotyczy to „*umiejętnego wkomponowania zadań z obszarów kultury w plan rozwojowy regionu, przy założeniu, iż rozwój kultury wspiera poprawę jakości potencjału regionu w dziedzinie kapitału intelektualnego oraz kapitału społecznego. Przygotowanie regionów (władz samorządowych i partnerów społecznych oraz instytucjonalnych) do tej aktywności jest ważne dla pozyskiwania funduszy Unii Europejskiej (w tym i z edycji INTERREG), także w kontekście następnego okresu programowania na lata 2007–2013*”².

W założeniach Państwo Polskie powinno być partnerem dla jednostek samorządu terytorialnego i wspólnie z nimi kształtować kulturę w regionach. Do tego celu „*niezbędne jest zinstytucjonalizowanie platformy współpracy pomiędzy państwem a samorządami, a także w większym stopniu wykorzystanie możliwości tworzenia i prowadzenia wspólnych instytucji i wspólnych inwestycji w sferze kultury. Samorządy terytorialne powinny zyskać większą motywację w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury, a rola państwa powinna sprowadzać się do badań naukowych i monitorowania tej sfery oraz do skutecznego zapobiegania sytuacjom kryzysowym. Jednocześnie Minister Kultury powinien posiadać odpowiednie środki na sprawowanie mecenatu nad działalnością instytucji kultury oraz instrumenty o charakterze motywującym, za pomocą, których możliwa będzie realizacja polityki kulturalnej państwa w regionach*”³.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury wskazuje bardzo ważną przemianę w kształtowaniu podejścia do sposobów ochrony dziedzictwa kulturowego. Współczesna ochrona zabytków powinna skupiać się na aktywnym działaniu ze względu na „rosnące znaczenie powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów”. Elementy naszej spuścizny kulturowej powinny zostać wykorzystane dla podjęcia działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych.

Strategicznymi obszarami w okresie programowania 2004–2013 są m.in. *ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków*⁴.

Rolą Ministra Kultury oraz jednostek samorządu terytorialnego jest motywowanie społeczności do partycypacji w funkcjonowaniu sfery kultury, w tym do dobrowolnego udziału w finansowaniu instytucji i wydarzeń kulturalnych oraz twórców za pomocą stworzonych narzędzi podatkowych. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny rozszerzyć obowiązki odpowiednich komórek swoich urzędów w zakresie promocji społecznej odpowiedzialności obywateli za kulturę (wspólne

² Narodowa Strategia Kultury, s. 112-113

³ Narodowa Strategia Kultury, s. 114

⁴ Ibidem, s. 115

kampanie promocyjne, powstawanie społecznych paneli eksperckich i ciał doradczych związanych z możliwością pozyskania dodatkowych funduszy na kulturę w regionach).

W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w równym stopniu zadaniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jednostek samorządu terytorialnego i instytucji kultury staje się pozyskanie środków na kulturę z funduszy strukturalnych oraz innych środków Unii Europejskiej. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny zapewnić odpowiednie środki na wkład własny do projektów realizowanych w sferze kultury.

Celem cząstkowym w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* jest m.in. *zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków*⁵.

Jednostki samorządu terytorialnego zostały określone, jako partnerzy w finansowaniu wdrażania *Narodowej Strategii Kultury*.

4.1.2. Narodowy Program Kultury: „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004–2013

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w latach 2004 – 2013 w sferze spuścizny kulturowej Polski, stworzonym przez zespół ekspertów przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Jego celem jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez:

- a) tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- b) kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- c) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- d) tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- e) promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- f) wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
- g) podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- h) zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę⁶.

Narodowy Program Kultury wskazuje możliwości finansowania ochrony dziedzictwa kulturowego ze środków publicznych: z budżetu Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego oraz funduszy strukturalnych, np.: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego - jego możliwości dla sektora kultury dotyczą przede wszystkim tworzenia, modernizacji i rozwoju infrastruktury w tym obszarze, w tym rewaloryzacji i adaptacji obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe lub przemysłowe. Dotyczy to przede wszystkim tworzenia centrów kulturalnych, traktowanych, jako miejsce spotkań i odgrywających znaczną rolę w wymianie kulturalnej oraz otwarciu się regionu na zewnątrz. Ważną kategorią w infrastrukturze kulturalnej są zabytki i muzea, które posiadają potencjał ekonomiczny. Mogą one stanowić atrakcję turystyczną, przyczyniając się do wzrostu zainteresowania regionem zarówno dla turystów, jak i w sposób pośredni dla inwestorów. Kolejną możliwością daje Europejski Fundusz Społeczny ukierunkowany zwłaszcza na procesy dostosowawcze i unowocześnianie polityki zatrudnienia. Możliwości finansowania kultury w tym wypadku polegają na tym, że działalność związaną z poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i produkcją kulturalną może bezpośrednio lub pośrednio

⁵ Narodowa Strategia Kultury, s. 114-115

⁶ Ibidem, s. 118

przyczyniać się do wzrostu liczby miejsc pracy. Najczęściej projekty kulturalne z tego zakresu są bezpośrednio lub pośrednio związane z promocją danego obszaru, a także ulepszeniem usług związanych z turystyką. Efekty działalności kulturalnej wykraczają jednak daleko poza podniesienie atrakcyjności turystycznej⁷.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005-2020

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005 – 2020 przyjęta przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 18 lipca 2005 r. (uchwała nr 587/XXXV/05).

W części dotyczącej diagnozy stwierdzono, że „ (...) województwo pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszkankę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, ukraińskiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Brakuje jednak spójnej i konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia świadomości historycznej i tożsamości regionalnej oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej regionu. Trwałe miejsce w wartościach kulturowych regionu zajmują kaszubska oraz kociewska kultura i tradycja. Społeczności te są wewnątrznie zintegrowane i dobrze zorganizowane (...).

W ostatnich latach w sferze kultury daje się zauważyć systematyczny kryzys finansowo-instytucjonalny. Jednym z jego objawów są ubytki w sieci instytucji kultury, dodatkowo sprzężone z malejącymi wydatkami na działalność tych instytucji. Problem stanowią także dysproporcje w dostępie do dóbr i usług kultury między mieszkańcami miast i obszarów wiejskich⁸ (...).

Jednocześnie określono wizję województwa pomorskiego roku 2020 wskazując, że region ten będzie znaczącym partnerem w regionie Morza Bałtyckiego – regionem czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silnej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych.

Ponadto województwo ma stać się:

- regionem konkurencyjnym: (...) dysponującym dobrze zorganizowaną, efektywną i działającą w sposób przejrzysty administracją publiczną, ukierunkowaną na trwały rozwój społeczno-gospodarczy, z wykorzystaniem m.in. partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego, włączonym do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej; stanowiącym atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, a także obecnych i potencjalnych mieszkańców;

- regionem spójnym: (...) umacniającym – zgodnie z zasadą „jedność w różnorodności” – tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla i Żuław oraz innych części regionu, a także tradycji morskiej i solidarnościowej;

- regionem dostępnym: dobrze powiązany z otoczeniem zewnętrznym poprzez zintegrowany i bezpieczny regionalny system transportowy wspierający mobilność ludzi, a także poprzez wydajny

⁷ Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013, s. 31

⁸ Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005 – 2020, s. 10

regionalny system teleinformatyczny zapewniającym sprawny przepływ informacji i wiedzy, zapewniającym wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne, oferującym wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013 zgodny jest z zapisami *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005 – 2020*.

4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 przyjęty przez Zarząd Województwa Pomorskiego w dniu 2 października 2007 r.

Celem strategicznym tego dokumentu jest poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych.

Działania, polegające m.in. na ochronie dziedzictwa kulturowego przewidziane zostały w ramach:

- osi priorytetowej 3. *Funkcje miejskie i metropolitalne*,
- osi priorytetowej 6. *Turystyka i dziedzictwo kulturowe*
- osi priorytetowej 8, *Lokalna infrastruktura podstawowa*.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013 zgodny jest z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013.

4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego uchwalony został 30 września 2002 r. (uchwała nr 639/XLVI/02).

Wyznaczono w nim zasadnicze cele ochrony wartości przyrodniczo-kulturowych i krajobrazu w przestrzeni województwa:

- całościowe ujmowanie dopełniających się zagadnień ochrony środowiska przyrodniczego, wartości kulturowych i krajobrazu,
- integralne traktowanie materialnych i niematerialnych wartości terenu,
- gospodarowanie w przestrzeni z uwzględnieniem przenikających się i tworzących wzajemne relacje procesów przyrodniczych i kulturowych, których fizjonomiczno-materialnym wyrazem jest krajobraz⁹.

Jednocześnie wskazano, że celem polityki przestrzennej w zakresie ochrony zasobów i walorów środowiska kulturowego jest wspieranie różnorodności kulturowej regionu oraz zachowanie dziedzictwa historycznego. Obszarami o wysokich walorach dziedzictwa kulturowego jest m.in. ziemia tczewska.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013 zgodny jest z zapisami Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.

⁹ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego; strona internetowa: http://www.woj-pomorskie.pl/Pages/Lang/pl/Article/wazne.plan_kierunki2.html

4.2.4. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010

Celem strategicznym *Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010* przyjętego przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 26 lutego 2007 r. (uchwała nr 72/VI/07) jest **zachowanie dziedzictwa kulturowego Pomorza, służące budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej województwa.**

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego obejmuje m.in. omówienie uwarunkowań prawnych, analizę związków z innymi dokumentami programowymi, szczegółowe przedstawienie zasobów dziedzictwa kulturowego województwa, diagnozę dotyczącą stanu ochrony tych zasobów, a także cele strategiczne w zakresie opieki nad zabytkami.

Określono trzy priorytety, poprzez które powyższy cel ma być realizowany. Priorytety te to:

- odnowa dziedzictwa kulturowego miast i wsi;
- ochrona kulturowego dziedzictwa morskiego i rzeczno;
- badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego.

Jednocześnie dokument ten zwraca uwagę na potrzebę pilnego ratowania zasobów dziedzictwa. Jako priorytet ochrony zabytków wskazuje w szczególności elementy tradycyjnego krajobrazu kulturowego, który ulega dynamicznemu procesowi degradacji. Deprecjacja unikalnych, charakterystycznych cech, właściwych dla specyfiki regionu prowadzić będzie do zanikania tożsamości kulturowej. Dlatego zachowanie i ochrona tego dziedzictwa – materialnego świadectwa przeszłości – jest niezbędne dla przetrwania pamięci o złożonej historii i dawnych mieszkańcach województwa pomorskiego¹⁰.

W skali województwa podkreślono znaczenie zespołów i obiektów zabytkowych Tczewa takich jak:

- zabytkowy układ urbanistyczny miasta,
 - kościół gotycki (fara),
 - dawna karczma-zajazd przy ul. Wojska Polskiego 15,
 - mury miejskie,
 - most drogowy przez Wisłę,
 - cmentarz jeńców austriackich na Suchostrzygach
- oraz działalność oddziału Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku – Muzeum Wisły.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013 zgodny jest z zapisami Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010.

4.2.5. Zgodność Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013 z dokumentami powiatowymi

Strategia Rozwoju Powiatu Tczewskiego 2007-2020 została opracowana w 2007 r. W dokumencie tym określono misję powiatu, która ma na celu określenie kierunku rozwoju tzn. jak należy kształtować rozwój Powiatu Tczewskiego w szybko zmieniającej się rzeczywistości i jaka ma być wizja jego rozwoju w okresie po akcesji Polski z Unią Europejską w okresie 2007 – 2020.

Misja Powiatu Tczewskiego brzmi następująco: „*Powiat tczewski to miejsce na Kociewiu zapewniające doskonałe warunki do samorealizacji mieszkańców, gdzie efektywnie wykorzystuje się zasoby lokalne, stymuluje przedsiębiorczość, podnosi atrakcyjność regionu i tworzy odpowiedni klimat w rozwoju społeczno - gospodarczym.*”¹¹

¹⁰ Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010, Gdańsk 2006, s. 36.

¹¹ Strategia Rozwoju Powiatu Tczewskiego, Tczew 2007, s.32.

Jednocześnie strategia uwzględnia w swych celach ochronę i pielęgnację dziedzictwa kulturowego poprzez *odbudowę Mostu Tczewskiego - poprawa stanu technicznego Mostu Tczewskiego z perspektywą utworzenia muzeum – punktu widokowego*. Celem działania jest ratowanie dziedzictwa kulturowego narodów niemieckiego i polskiego przed dewastacją i całkowitym zniszczeniem¹².

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczew na lata 2010-2013 zgodny jest z zapisami *Strategii Rozwoju Powiatu Tczewskiego 2007-2020*.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta

5.1.1. Strategia Rozwoju Miasta Tczewa na lata 2008-2015

Strategia Rozwoju Miasta Tczewa została uchwalona Uchwałą Nr XXIII/188/2008 Rady Miejskiej w Tczewie w dniu 26 czerwca 2008 roku. *Strategia Rozwoju* to dokument określający cele i priorytety polityki rozwoju prowadzonej na terenie Miasta.

W założeniach ogólnych przyjęto, że wizją Tczewa jest miasto, które będzie rozwijać się jako silny gospodarczo ośrodek subregionalny, dogodnie skomunikowany w obszarze metropolii trójmiejskiej i stanowiący jej otwarcie na południowa część regionu pomorskiego. Miasto charakteryzować będzie bogata oferta usług, przyjazne warunki zamieszkania, uwzględniające walory kulturalne, przyrodnicze i możliwości aktywnej rekreacji¹³.

Wizja ta będzie realizowana poprzez działania w obszarach domen strategicznych m.in.:

- *Domena II. REWITALIZACJA STAREGO MIASTA I OBSZARU NADWIŚLAŃSKIEGO - POWRÓT TCZEWA NAD WISŁĘ*

Powrót Tczewa nad Wisłę – dotyczy miasta historycznego, budującego swój kapitał na poszanowaniu wartości i zasobów dziedzictwa kulturowego. Lokalną, unikalną jego wartością, jest Stare Miasto i obszary nadwiślańskie. Potwierdzonym kierunkiem strategicznego rozwoju jest odnowa i ożywienie tego obszaru na rzecz podniesienia, jakości życia, uświadomienia szczególnych wartości historycznych i możliwości wykorzystania tego zasobu dla potrzeb kultury, rekreacji i turystyki¹⁴.

Cele strategiczne:

II.1. Zagospodarowana przestrzeń publiczna oparta o osie rozwoju: komercyjno-gospodarczą, kulturalno – oświatową, turystyczno – rekreacyjną, społeczną.

II.2. Poprawa stanu technicznego substancji mieszkaniowej w obszarze Starego Miasta.

II.3. Zachowanie walorów historycznych i krajobrazowych Starego Miasta.

- *Domena IV. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO I SPOŁECZNEGO*

Realizowane poprzez wspieranie i rozwój społeczeństwa obywatelskiego, w tym podnoszenie poziomu aktywności obywatelskiej i samoorganizacji. Cechą domeny jest intensyfikowanie

¹² Strategia Rozwoju Powiatu Tczewskiego, Tczew 2007, s. 35, 49-50.

¹³ Strategia Rozwoju Miasta Tczewa, Tczew, czerwiec 2008, s. 3.

¹⁴ Ibidem, s. 4.

współpracy sektora publicznego i pozarządowego na rzecz realizacji polityki społecznej miasta, a także w obszarze turystyki, promowania dziedzictwa historycznego i kulturalnego.

Cele strategiczne:

IV.1. Wspieranie inicjatyw lokalnych oraz organizacji pozarządowych.

IV.2. Utrwalanie dziedzictwa kulturowego i historycznego miasta.

Misją samorządu Tczewa, określonego w *Strategii*, jako pomorskiego miasta nadwiślańskiego o silnej tożsamości historycznej, jest osiąganie najwyższego poziomu zaspokajania potrzeb i rozwoju jego mieszkańców, podejmujących współczesne wyzwania konkurencyjnej gospodarki i kultury europejskiej¹⁵.

ANALIZA SWOT

Jako *silne strony dziedzictwa kulturowego miasta* wskazano:

- przedwojenne tradycje miasta Tczewa związane z Wisłą;
- wzrost zainteresowania mieszkańców zagospodarowaniem terenów nadwiślańskich;
- dobre położenie geograficzne miasta wzdłuż rzeki Wisły;
- bezpośrednia bliskość miasta do Wisły – dogodny dostęp do rzeki;
- dogodne warunki rozwoju transportu rzeczno-terenowego;
- możliwość połączeń wodnych z morzem oraz południem kraju;
- ciekawa architektura miasta – Stare Miasto, zabytkowe mosty tczewskie, kościół Farny, kościół św. Stanisława Kostki, Plac Hallera, etc.;
- możliwości przestrzenne tworzenia bazy gastronomiczno-hotelowej.

Jako *szanse rozwoju* wskazano:

- ogólny trend w Europie do powrotów nad rzeki;
- silne lobowanie własnej polityki w zakresie turystyki, możliwość stworzenia nowych miejsc pracy;
- opracowane i przygotowane: Program rewitalizacji miasta Tczewa i Program opieki nad zabytkami;
- przyjęcie roli współośrodka promocji kultury kociewskiej;
- zlokalizowanie biura Lokalnej Organizacji Turystycznej w Centrum Wystawienniczo-Regionalnym Dolnej Wisły (Muzeum Wisły);
- rozwijanie idei bramy Żuław i realizacja rozwoju turystycznej sieci dróg wodnych Żuław.¹⁶

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013 zgodny jest z zapisami *Strategii Rozwoju Miasta Tczewa*.

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Tczewa

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Tczewa (Uchwała Nr XXVII/257/2004 Rady Miejskiej w Tczewie z dnia 30 grudnia 2004 r. - „Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta Tczewa”) jest materiałem merytorycznym i dokumentem koordynującym opracowania planistyczne dotyczące gminnej gospodarki przestrzennej.

W *Studium* historyczna struktura przestrzenna miasta określona została, jako cenna kulturowo, a tworzące ją zabytkowe elementy to:

¹⁵ Strategia Rozwoju Miasta Tczewa, Tczew, czerwiec 2008.

¹⁶ Ibidem, s. 20.

- obszar miasta średniowiecznego z zachowanym układem ulic i placów oraz z fragmentami zachowanych murów obronnych,
- zachowane przebiegi historycznych szlaków drogowych,
- zachowane fragmenty przebiegu dróg fortecznych,
- zachowaną sieć dróg, ulic i placów ukształtowaną do 1945 r.,
- obszary miasta zabudowane do 1904 r.,
- obszary zachowanej zabudowy zabytkowej poza Starym Miastem,
- zachowane najważniejsze zabytki architektury,
- wartościowe zespoły zieleni,
- zachowane stare zakłady przemysłowe,
- interesujące wnętrza placów i ulic (poza układem staromiejskim) posiadające zabudowę z epoki, w której powstały,
- mosty kolejowe i drogowe, Kanał Młyński oraz inne obiekty inżynierskie o wartościach historycznych.

Wyróżnione elementy struktury przestrzennej tworzą harmonijną całość, lecz nie spełniają wymagań funkcjonalnych, społeczno-gospodarczych oraz środowiskowych wynikających ze współczesnych standardów (np. standardy zabudowy na Starym Mieście, standardy i warunki techniczne jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ulice, standardy dotyczące ilości miejsc parkingowych itd.).¹⁷

W dokumencie ujęto kompleksowe zapisy dotyczące polityki ochrony środowiska kulturowego.

Poddając ocenie wartości kulturowe podlegające ochronie prawnej (struktura i zasoby środowiska kulturowego decydujące o przyszłości Tczewa) wymieniono:

- cenne środowisko kulturowe miasta, z zachowanym i dobrze czytelnym planem miasta lokacyjnego, średniowieczną siatką ulic i rynkiem pośrodku,
- zachowane fragmenty murów obronnych oraz inne, cenne historyczne obiekty i zespoły (kościół, mosty, wiatrak i inne),
- nowe obiekty architektoniczne i urbanistyczne, o rodowodzie XIX wiecznym i z początku XX wieku, harmonijnie ukształtowane, o kameralnym nastroju, mające wpływ na sferę tożsamości miasta.¹⁸

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków sformułowano następujące cele polityki przestrzennej miasta:

- ochrona wartości zasobów środowiska kulturowego miasta, a zwłaszcza elementów współtworzących tożsamość miasta – miasto lokacyjne, stare przedmieścia ukształtowane do I poł. XX w., tereny mieszkaniowe dawnych spółdzielni osadniczych, tereny zieleni historycznej, założenia parkowo-pałacowe i folwarczne oraz pojedyncze obiekty,
- akcentowanie i eksponowanie tożsamości miasta,
- wyeksponowanie przestrzennych wartości tkwiących w tkance i krajobrazie miejskim – miasto lokacyjne, rzeka Wisła,
- rewitalizacja i rewaloryzacja miasta historycznego ze szczególnym uwzględnieniem stworzenia czytelnego, uporządkowanego układu śródmiejskiego z ciągłym systemem przestrzeni publicznych.¹⁹

¹⁷ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Tczew, s. 18.

¹⁸ Ibidem, s. 19.

¹⁹ Ibidem, s. 56.

W dokumencie określono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego: (...) *Na obszarze miasta Tczewa ustalono szesnaście stref ochrony konserwatorskiej obejmujących tereny zagospodarowane o odrębnych cechach parcelacyjnych, sposobach zabudowania oraz genezie powstania – historycznym kodzie genetycznym, w skład, których wchodzi historyczne układy urbanistyczne, historyczne zespoły zabudowy, zabytki nieruchomości wpisane lub postulowane do wpisu do rejestru zabytków oraz zabytki nieruchomości ujęte w gminnej ewidencji zabytków, a także tereny zieleni historycznej (...).*²⁰

W chwili obecnej podjęta została Uchwała nr XXXVII/317/2009 Rady Miejskiej w Tczewie z dnia 24 września 2009 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Tczewa.

5.1.3. Formy ochrony dziedzictwa kulturowego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Tczewa

Gmina posiada aktualny *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego* (Uchwała Nr XXVIII/263/2005 Rady Miejskiej w Tczewie z dnia 27 stycznia 2005 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Tczewa).

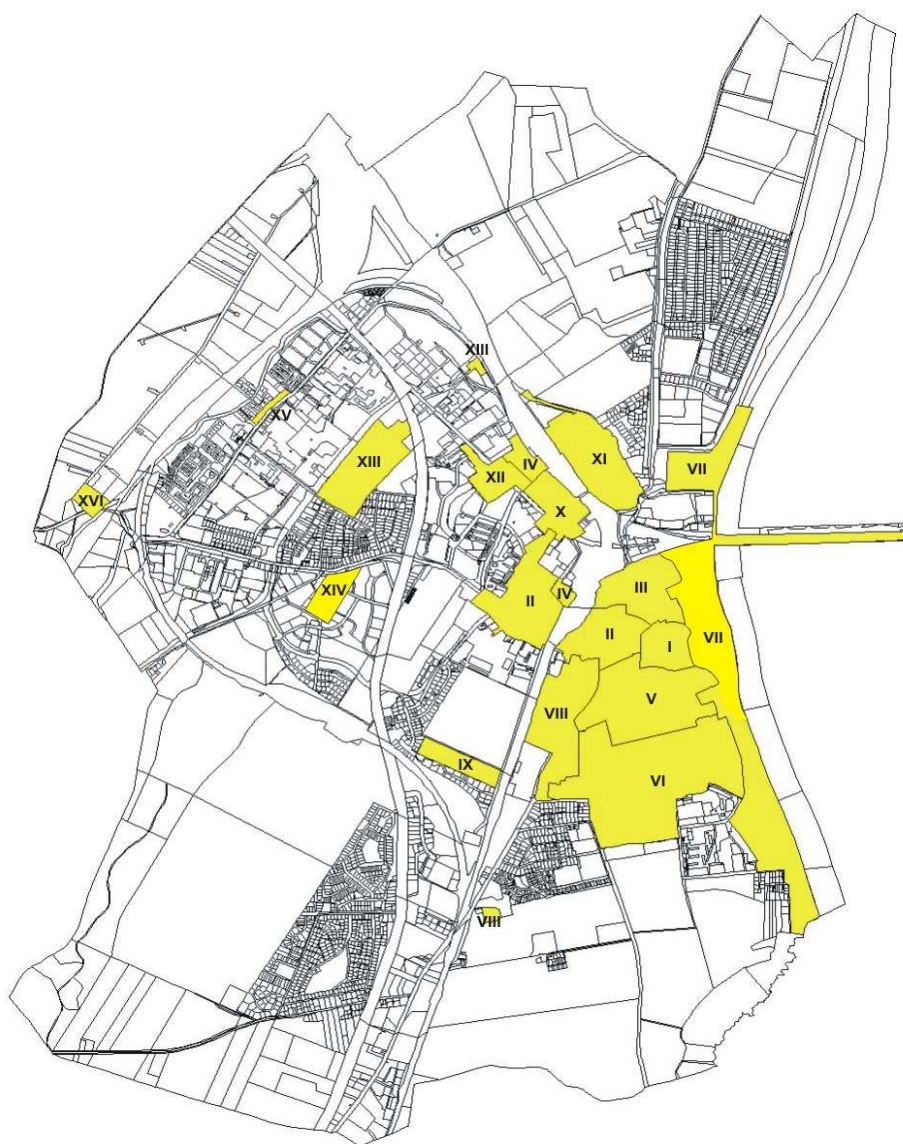
W zapisach *miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta* uwzględniono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Wyznaczone zostały strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące zabytkowy układ urbanistyczny Starego Miasta - wpisany do rejestru zabytków, historyczne zespoły budowlane i tereny zieleni historycznej, a także strefę ochrony widokowej i strefy ochrony archeologicznej. Ochroną konserwatorską objęte zostały zabytki nieruchomości wraz z otoczeniem, wpisane do rejestru zabytków, zabytki nieruchomości postulowane do wpisu do rejestru zabytków oraz zabytki nieruchomości znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. *Plan* określa też zasady prowadzenia prac remontowych, renowacyjnych, budowlanych, przebudów i rozbiórek dotyczących tych obiektów zabytkowych, które są wymienione w gminnej ewidencji zabytków, stanowiącej załącznik nr 7 w/w Planu oraz innych obiektów znajdujących się w strefach ochrony konserwatorskiej.

W chwili obecnej podjęta została uchwała nr XXXVIII/331/2009 Rady Miejskiej w Tczewie z dnia 29 października 2009 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Tczewa uchwalonego uchwałą nr XXVIII/263/2005 Rady Miejskiej w Tczewie z dnia 27 stycznia 2005 r. Do uchwały załączona została aktualna lista Gminnej Ewidencji Zabytków wykonana przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Gdańsku w latach 2002-2005, weryfikowana w lipcu 2008 r.

²⁰ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Tczew, s. 56

STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ

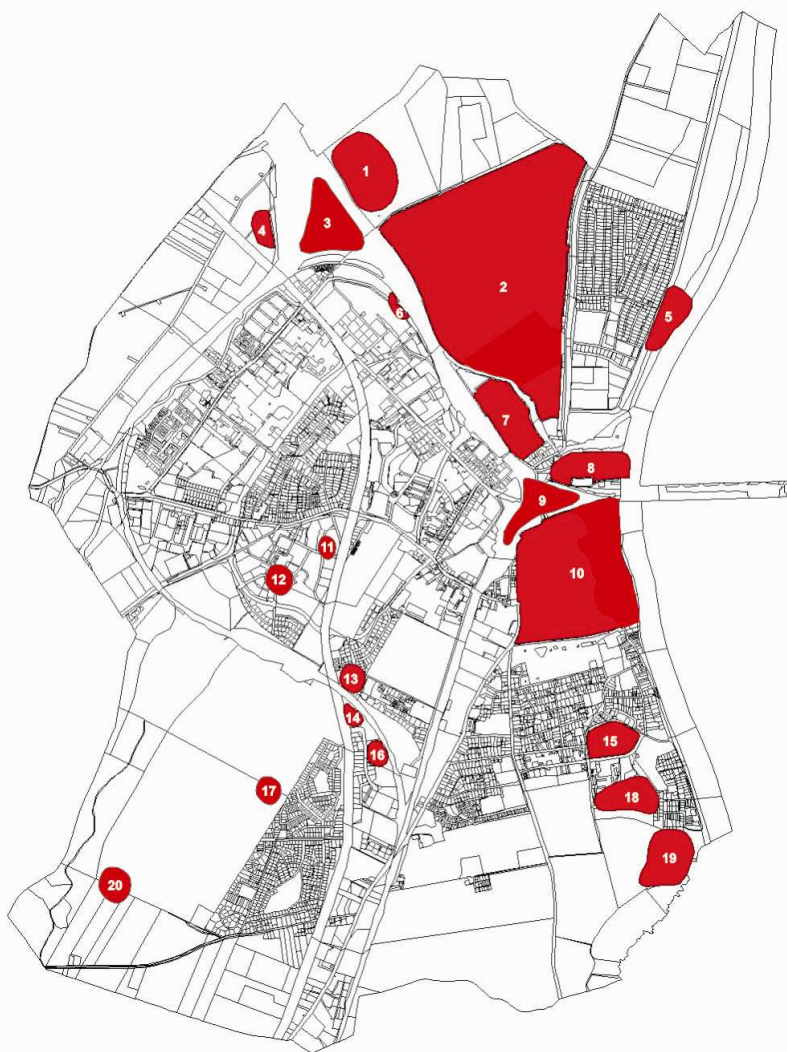
I. Stare Miasto - 9,0 ha,	VIII. Kwartał „30 Stycznia” - 19,8 ha,
II. Zachodnie obrzeża Starego Miasta –
Przedmieście Berlińskie - 32,9 ha,	IX. Strzelnica - 4.5 ha,
III. Północne obrzeża Starego Miasta –
Przedmieście Dworcowe - 16,5 ha,	X. Nowe Miasto - 8,6 ha,
IV. Część terenów kolejowych - 3,6 ha,	XI. Zatorze - 18,7 ha,
V. Południowe obrzeża Starego Miasta –
Przedmieście Królewieckie - 28,2 ha,	XII. Osiedle kolejowe przy ul. Chłodnej i
Gdańskiej - 6,0 ha,
VI. Osiedle Za Parkiem - 46,4 ha,	XIII. Osiedle Prątnica - 15,2 ha,
VII. Tereny nad Wisłą - 51,4 ha,	XIV. Piotrowo - 2,0 ha,
	XV. Suchostrzygi - 1,3 ha,
	XVI. Cmentarz żołnierzy austriackich - 2,0 ha.

 - STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ I-XVI

STREFY OCHRONY ARCHEOLOGICZNEJ

1. Ślad osadniczy z okresu wpływów rzymskich; 2. Zwarty zespół osadnictwa pradziejowego z epok: neolitu, brązu, wczesnej epoki żelaza, okresu wpływów rzymskich, wczesnego średniowiecza, średniowiecza i nowożytniej; 3. Osada neolityczna, osada z okresu wpływów rzymskich, punkty osadnictwa z wczesnego średniowiecza i średniowiecza; 4. Osada neolityczna, osada z okresu wpływów rzymskich, punkt osadnictwa średniowieczny; 5. Osada neolityczna; 6. Urządzenie produkcyjno-gospodarcze, średniowiecze; 7. Cmentarzysko, poł. I w. p.n. e. – I-II w. n. e.; 8. Osada z wczesnego średniowiecza, cmentarzysko z wczesnej epoki żelaza i okresu wpływów rzymskich; 9. Domniemana lokalizacja grodziska z wczesnego średniowiecza, cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich;	10. Starego Miasta, dawny ośrodek miejski, warstwy zabytkowe; 11. Punkt osadnictwa średniowieczny - znajduje się poza obszarem objętym ustaleniami Planu; 12. Punkt osadnictwa średniowieczny - znajduje się poza obszarem objętym ustaleniami Planu; 13. Ślady osadnictwa z neolitu i pradziejowe, punkt osadnictwa średniowieczny; 14. Ślady osadnictwa średniowieczne i nowożytne; 15. Cmentarzysko z wczesnej epoki żelaza; 16. Ślady osadnictwa z neolitu, punkt osadnictwa średniowieczny; 17. Punkt osadnictwa średniowieczny - znajduje się poza obszarem objętym ustaleniami Planu; 18. Osada neolityczna; 19. Zespół osadnictwa pradziejowego z epok: neolitu, wczesnej epoki żelaza, wczesnego średniowiecza i średniowiecza; 20. Ślady osadnictwa z neolitu - znajduje się poza obszarem objętym ustaleniami Planu.

 - STREFY OCHRONY ARCHEOLOGICZNEJ 1 - 20

5.1.4. Program rewitalizacji miasta Tczewa

Program rewitalizacji miasta Tczewa został przyjęty *Uchwałą Rady Miejskiej w Tczewie Nr 452/2006 XLIX z dnia 26 października 2006 r.* jako dokument, który określił cele i priorytety rewitalizacji.

Struktura dokumentu oparta o tzw. osie rozwojowe, grupujące poszczególne projekty wg wyodrębnionych zagadnień tj. sport i rekreacja, kultura i oświata, turystyka i usługi. W celu ustalenia priorytetów działań, projekty przedstawione w ramach osi rozwojowych podzielono na dwie grupy: projekty kluczowe i uzupełniające. *Projekty kluczowe* - istotne znaczenie dla rozwoju całego rewitalizacyjnego obszaru poprzez jego stymulowane, komplementarne z innymi projektami i obiektami już istniejącymi. *Projekty uzupełniające* - dopełnienie projektów kluczowych.

Wychodząc naprzeciw widocznym potrzebom *Gmina podjęła inicjatywę nowelizacji dokumentu*, wynikającą z następujących przesłanek:

1. *konieczność weryfikacji listy projektów, ich aktualizacji, podsumowania, nowej redakcji planowanych działań*
2. *uzupełnienie danych wyjściowych charakteryzujących obszar zdegradowany stanowiących podstawę nowej struktury aktualizowanego dokumentu;*
3. *nawiązanie do dokumentów strategicznych wraz z dostosowaniem zapisów do wytycznych programów rozwojowych, związanych z dofinansowaniem zewnętrznym, w tym RPO WP;*
4. *zmian społeczno-gospodarczych.*²¹

W oparciu o wyniki wielu debat, konsultacji społecznych i prac eksperckich wytyczono kierunki działań:

- opracowano koncepcje zagospodarowania przestrzeni publicznych (szlaki spacerowe),
- powstało opracowanie dotyczące możliwości lokalizacji parkingów w obszarze Starego Miasta, stanowiące wytyczne do sporządzenia dokumentacji projektowych, prezentujących szczegółowy zakres przedsięwzięć,
- dokonano podsumowania projektów, zarówno kluczowych, jak i uzupełniających, zawartych w Programie rewitalizacji z 2006 r., biorąc pod uwagę stopień ich realizacji, jednocześnie poddając ocenie i kwalifikując do dalszych działań,
- zaproponowano podział obszaru rewitalizowanego na siedem stref: I, A, B, C, D, E i F, gdzie numeracja pokazuje kolejność przeprowadzania w nich działań. Strefa A – Zabytkowe centrum Starego Miasta – wskazana jako priorytetowa, to obszar o najwyższych wartościach kulturowych, jednocześnie najbardziej zdegradowany, który wymaga wyznaczenia zintensyfikowanych działań w okresie 2009-2013. Wyznaczenie stref działań oraz ujęcie przedsięwzięć zgodne z ideą rewitalizacji w systemie: działania przestrzenne, gospodarcze i społeczne było podstawą do sformułowania nowych zapisów programu. Poszczególne projekty zawierają zakres rzeczowy, prognozę finansową oraz beneficjentów programu: przede wszystkim gminę i jednostki samorządowe, instytucje sfery budżetowej oraz organizacje pozarządowe.²²

Obecna edycja *Programu rewitalizacji miasta Tczewa na lata 2009-2013 (Uchwała Nr XXXVI/307/2009 Rady Miejskiej w Tczewie z dnia 27 sierpnia 2009 r.)* jest dokumentem strategicznym, pokazującym zakres i sposób przywrócenia na wybranym obszarze miasta świetności – poprawienia wyglądu przestrzeni publicznych i stanu budynków, przy jednoczesnym przebiegu przemian społecznych i gospodarczych w tym obszarze.

²¹ Program rewitalizacji miasta Tczewa na lata 2009-2013, s. 3, 4

²² Ibidem, s. 3, 4

5.1.5. Wnioski do Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczew na lata 2010-2013 jest spójny z dokumentami wykonanymi na poziomie lokalnym.

Powyższe dokumenty programowe Gminy na szczeblu lokalnym zwracają dużą uwagę na problematykę ochrony obszarów i obiektów o walorach kulturowych oraz na ich rewitalizację. Ochrona dziedzictwa kulturowego winna służyć głównie rozwojowi społeczno-gospodarczemu miasta.

Programem, który precyzuje szczegółowo działania niezbędne do podjęcia w odniesieniu do obszarów i obiektów dziedzictwa kultury jest Program rewitalizacji miasta Tczewa na lata 2009-2013, w oparciu o Wieloletni Plan Inwestycyjny (*Uchwała nr XXVI/209/2008 Rady miejskiej w Tczewie z dnia 25 września 2008 r.*).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczew na lata 2010-2013 stanowi uzupełnienie obecnie obowiązujących dokumentów.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta

5.2.1. Tczew - charakterystyka miasta

Tczew ulokowany jest na lewym brzegu Wisły (Leniwki), poniżej jej rozgałęzienia z Nogatem, na pograniczu Żuław Wiślanych i Pojezierza Starogardzkiego. Jest jednym z dwóch (obok Starogardu Gdańskiego) głównych miast regionu Kociewia, czwartym z kolei co do wielkości miastem województwa pomorskiego (po Gdańsku, Gdyni i Słupsku), leżącym w sąsiedztwie aglomeracji trójmiejskiej o międzynarodowej randze, w południowo - wschodniej części województwa pomorskiego, na lewym brzegu rzeki Wisły. Miasto leży na osi drogi krajowej nr 1 (północ - południe) w bezpośrednim sąsiedztwie skrzyżowania powyższej drogi z drogą krajową nr 22 (wschód - zachód; Berlin - Królewiec), w miejscu rozwidlenia magistrali kolejowych Gdańsk - Bydgoszcz i Gdańsk - Warszawa. Miasto Tczew jest ważnym węzłem kolejowym i drogowym w Polsce Północnej. W mieście krzyżują się szlaki komunikacyjne z Niemiec do Rosji i Litwy oraz ze Skandynawii do Europy Południowej.

Istotnym dla miasta jest położenie miasta nad Wisłą, zarówno ze względu na walory przyrodniczo-krajobrazowe, jak i w aspekcie traktowania rzeki jako drogi wodnej, użytkowanej przez jednostki obsługujące transport, przewozy pasażerskie oraz łodzie i jachty sportowe. Z użytkowaniem Wisły, jako drogi wodnej, wiąże się położenie miasta w sąsiedztwie miast i obiektów zabytkowych o międzynarodowej i regionalnej randze - Gdańsk, Malbork, Gniew, Kwidzyn.

Miasto stanowi silny ośrodek obsługi mieszkańców i gospodarki południowo - wschodniej części województwa pomorskiego, w tym: obsługi mieszkańców okolicznych gmin, w tym wchodzących w skład Powiatu Tczewskiego.

5.2.2. Tczew - zarys historii miasta

Osadnictwo na terenie Tczewa należy do najstarszych na Pomorzu Gdańskim. Znaleźiska archeologiczne wskazują, że okolice Tczewa były zasiedlone przez człowieka już w latach 3000-1700 p.n.e. czyli w młodszej epoce kamienia łupanego. O ciągłości osadniczej świadczą ozdoby i narzędzia pochodzące z okresu 500-400 lat p.n.e., cmentarzysko z okresu rzymskiego oraz ślady osady wczesnośredniowiecznej.

Pierwsza źródłowa wzmianka o Tczewie pochodzi z 1198 r., kiedy to książę Grzymisław nadał dobra ziemskie na Pomorzu gdańskiemu zakonowi joannitów. W wystawionym dokumencie wymienił osadę Trsow. Na pocz. XIII w. istniała już prawdopodobnie parafia. Rosnące znaczenie gospodarczej funkcji Wisły i kilku ośrodków osadniczych występujących w XII-XIII w. na terenie Tczewa zadecydowało, że w latach 1252-1255 na terenie dzisiejszego Starego Miasta w pobliżu Wisły (w rejonie obecnej ulicy

Zamkowej) zbudowano zamek dla księcia Sambora II²³. W późniejszym okresie zamek służył jako siedziba kasztelanów²⁴. Zapewne równocześnie lub nieco później rozpoczęto działania zmierzające do lokacji miasta w Tczewie. Lokacja nastąpiła na prawie lubeckim²⁵. W mieście rozwijało się rzemiosło i handel. Zamożność powiększała komora celna na Wiśle. Istniał port, do którego przyływały statki zachodnich kupców, a własna mennica biła wymienne srebrne denary. Ostatni władca Pomorza Gdańskiego Mestwin II w 1289 r. sprowadził do Tczewa dominikanów, którzy zbudowali w mieście swój kościół i zespół klasztorny.

Wisła miała w średniowieczu inną linię brzegową niż obecnie; była szersza, o bardziej urozmaiconych brzegach, jej wody płynęły bliżej wysoczyzny, na której położone jest miasto²⁶. Stanowiła naturalną granicę obronną dla dawnego grodu. Dodatkowym atutem obronnym były położone prostopadle do rzeki głębokie parowy, wypełnione wodą, które stanowiły naturalne granice (północną i południową). W wyniku takiego ukształtowania terenu główna komunikacja miasta ukształtowała się na linii wschód – zachód: od przeprawy na Wiśle ku bramie głównej, zatem kierunki północ – południe były rozwinięte jedynie w obrębie wałów obronnych.

W 1308 r. zamek i miasto zajęli Krzyżacy, paląc je i wyrzucając z nich ludność. Częściowemu zniszczeniu uległy też miejscowe kościoły. Odbudowano je jednak niebawem. W ręce zakonu dostał się przywilej lokacyjny, pieczęć miejska i księga prawa lubeckiego. Organizacja miejska przestała istnieć na ponad pół wieku. Dopiero w latach 1364-1383 Krzyżacy nadali miastu cztery przywileje regulujące zakres praw i obowiązków mieszczan w stosunku do zakonu (lokacja miasta na prawie chełmińskim)²⁷. Tczew został wówczas w pełni zagospodarowany przestrzennie. Wytoczono nowy, lecz nawiązujący do poprzedniego, układ ulic z rynkiem i ratuszem pośrodku. Po opanowaniu Tczewa przez Krzyżaków linia obronna miasta nie uległa zasadniczym zmianom. Ziemno-drewniany wał zastąpiono murem, na pewnych odcinkach poprowadzonym bardziej na zewnątrz lub wewnątrz dawnych umocnień. Mury nadały miastu bardziej wydłużony kształt, ogarniając swoim zasięgiem także tzw. Dolne Miasto łącznie z terenem zamku²⁸, który w 1308 r. został przez Krzyżaków zniszczony²⁹ i już nigdy nieodbudowany. Resztki ruin istniały jeszcze w 1860 r.³⁰

W 1410 r., po bitwie grunwaldzkiej, miasto na krótko znalazło się w rękach polskich. Pierwszy pokój toruński pozostawił jednak Tczew i całe Pomorze w granicach państwa zakonnego. W 1440 r. Tczew przystąpił do Związku Pruskiego. W czasie wojny trzynastoletniej (1454-1466) miasto kilkakrotnie zmieniało załogę, by ostatecznie na mocy II pokoju toruńskiego w 1466 r. zostać przyłączone do Polski. Od 1468 r. Tczew był siedzibą starostwa niegrodowego oraz powiatu. Miasto odzyskało swój nadwiślański charakter, stało się ważnym ośrodkiem kupieckim i rzemieślniczym oraz istotnym ogniwem polskiego handlu zbożem. W czasach polskich odbywały się w Tczewie wielokrotne zjazdy stanów pruskich.

Z upływem czasu w XV i XVI wieku na zewnątrz murów zaczęło wyrastać przedmurze. Pojawiły się drewniane domy uboższej społeczności. W 1570 r. z ksiąg poborowych wynika, że oprócz domów

²³ Landowski R., Tczew – spacer w czasie i przestrzeni. Część II – Ludzie i zdarzenia, Tczew 1996, s. 13

²⁴ Historia Tczewa, pod red. W. Długołęckiego, Tczew 1998, s. 40

²⁵ Biskup M., Labuda G., Dzieje zakonu krzyżackiego w Prusach, Gdańsk 1986, s. 243

²⁶ Landowski R., Tczew – spacer w czasie i przestrzeni. Część I – Od osady do miasta, Tczew 1995, s. 48

²⁷ K.Korda, Gdy miasto upadło. Zdobyte Tczewa przez Krzyżaków w 1308 roku, Kociewski Magazyn

Regionalny, nr 2, 2001

²⁸ Landowski R., Tczew..., cz. I, s. 51

²⁹ Historia..., s. 40

³⁰ Landowski R., Tczew..., cz. II, s.14

znajdowały się w Tczewie 34 budy (domy niepełnowartościowe), które skoncentrowane były koło klasztoru dominikanów i zajmowały blok między dzisiejszymi ulicami Mestwina, Okrzei a Zamkową³¹.

Pomyślną koniunkturę gospodarczą przerwał na pewien czas wielki pożar, jaki w 1577 r. strawił niemal całe miasto. Ocalało jedynie kilka domów, dwa spichlerze oraz klasztor dominikański. Fara straciła część sklepień, ratusz wieżę i dach. Odbudowane ze zgliszcz miasto odwiedził w 1623 r. król Zygmunt III Waza.

Na przełomie XVI i XVII w. założono miejskie ogrody nad Wisłą; ciągnęły się na wschodnim przedmieściu za księżą furta, tuż za stodołami, biegły w dół, ku Wiśle³². Był to teren mniej więcej obecnego obszaru między mostem przez Wisłę, ul. Zamkową i odgałęzieniem ul. Chopina. Teren ten nazywany był Podolicami³³. Ogrody te istniały już w 1624 r., kiedy to zostały dokładnie wymierzone, podzielone na małe działki i przypisane do domów mieszkalnych. Ogrody podolickie widniały jeszcze na planach z połowy XIX w.

W XVII w. na przedmurzach zmienił się krajobraz. Podczas wojen szwedzkich wokół miasta wzniesiono pierścień fortyfikacji – sieć bastionów, szańców i ostróg, mających bronić bramy i miejskie mury³⁴. W czasie tych wojen i w okresie wojny północnej (1700-1721) miasto ucierpiało od przeciągających tędy obcych wojsk. Niespokojne były też dla Pomorza, w tym również dla Tczewa, czasy saskie poprzedzające rozbiory i rządy pruskie.

W 1772 r., z chwilą pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej, Tczew znalazł się pod panowaniem pruskim. Ośrodkiem polskiej kultury w mieście pozostawali dominikanie (do kasacji zakonu w 1818 r.). Pod panowaniem pruskim miasto borykające się z poważnym kryzysem demograficznym i gospodarczym znacznie wyhamowało swój rozwój. Zauważalny był nawet regres urbanistyczny objawiający się zanikającymi funkcjami miejskimi handlem i rzemiosłem oraz postępującą agraryzacją miasta.

W 1807 r. Tczew zajęły sprzymierzone z Napoleonem Bonaparte wojska polskie pod dowództwem gen. Henryka Dąbrowskiego. Na rozkaz Napoleona miasto zostało oszańcowane i umocnione. Wokół miasta powstało wtedy 12 szańców.

W ciągu pierwszej połowy XIX w. w odniesieniu do gruntów należących do gminy tczewskiej nastąpiła regulacja stosunków własnościowych. W związku z przeprowadzonymi w tym czasie w państwie pruskim reformami agrarnymi nastąpiło w latach 1822, 1838 i 1849 częściowe zniesienie wspólnego użytkowania gruntów, co ułatwiło następnie procesy urbanizacyjne. Powiększenie obszaru znajdującego się we władaniu miasta nastąpiło już po pierwszym okresie intensywnego rozwoju Tczewa w l. 50-tych XIX w.³⁵

W 1861 r. przyłączono leżące na północ od granic miasta Tczewskie Łąki oraz przylegające do nich tereny przybrzeżne nad Wisłą, uzyskane w wyniku regulacji koryta rzeki.

Rozwój przestrzenny zabudowy miejskiej był przez dłuższy czas utrudniony ze względu na istnienie wokół Tczewa dawnych murów miejskich oraz nowożytnych fortyfikacji. Mury będące własnością miasta przestały już w praktyce pełnić swą dawną funkcję obronną, a więc ich dalsze utrzymanie straciło, z ówczesnego punktu widzenia, sens. Stąd już w latach 30-tych XIX w. rozpoczęto stopniową ich likwidację. Rozebrano niektóre fragmenty murów i bramy znajdujące się w złym stanie technicznym lub utrudniające rozbudowę, inne fragmenty wykorzystano jako ściany domów. Zachowały się tylko

³¹ Historia..., s. 190

³² Landowski R, Tczew..., cz. I, s. 95

³³ Historia..., s. 198

³⁴ Ibidem, s. 56

³⁵ Historia..., s. 231

niewielkie fragmenty murów³⁶. Zagęściła się zabudowa wewnątrz murów obronnych, zaczęto wychodzić z zabudową mieszczańską poza mury miasta średniowiecznego i wykształcały się przedmieścia berlińskie (gdańskie) i królewieckie (malborskie). Z tym okresem należy wiązać pojawienie się zabudowy typu podmiejskiego na terenie ufortyfikowanego Małego Czyżykowi, które stało się przedłużeniem przedmieścia królewieckiego. Od połowy XIX w. Tczew zaczął się rozwijać jako ośrodek przemysłowy oraz ważny węzeł kolejowy i drogowy. W latach 1851-1857 zbudowano pierwszy most na Wiśle.

W 1868 r. Tczew utracił status miasta – twierdzy, tereny bastionów zostały przez rząd pruski sprzedane kolei, żegludze wiślanej lub osobom prywatnym³⁷.

Od 1868 r. do lat 90-tych XIX w. następowała stopniowo likwidacja fortyfikacji z czasów napoleońskich. Niwelowanie szanów w części północnej i północno-zachodniej nastąpiło w latach 80-tych w związku z rozbudową kolei³⁸.

W wyniku likwidacji pierścienia umocnień, przylegające bezpośrednio do miasta, niewykorzystane dotąd tereny o znacznej powierzchni zostały przeznaczone pod zabudowę, z równoczesnym wytyczaniem nowych ulic, a istniejące ulice poddawano stopniowo modernizacji – poszerzając je, jak również wydzielając jezdnie i chodniki dla pieszych³⁹. Pierwszym planowym aktem o charakterze urbanistycznym było założenie Nowego Miasta po stronie północnej szosy do Gdańska, co miało miejsce w latach 1873-1974. Nowa dzielnica położona była daleko poza miastem i odcięta od niego rozbudowującą się linią kolejową.

W latach 90-tych XIX wieku zbudowano drugi most przez Wisłę z przeznaczeniem tylko dla kolei, most poprzedni pozostawiono do użytku drogowego.

W II poł. XIX w. i na początku XX w. w Tczewie powstały: młyn parowy, fabryka maszyn Muscata, fabryka i warsztat naprawy maszyn Kriesela, fabryka wyrobów metalowych Kelcha, królewski zakład budowy maszyn, odlewnia żelaza, wytwórnie wyrobów cementowych Hoffmana, dwie cukrownie, fabryka wafli, browar, gazownia, wodociągi, zakłady kanalizacji, wodociągi miejskie. Te nowe elementy w krajobrazie urbanistycznym ówczesnego Tczewa zgrupowane zostały na terenie poza zespołem staromiejskim. Zabudowana została dzielnica staromiejska i nastąpiło gwałtowne zagęszczenie zabudowy, głównie mieszkaniowej i na jej obrzeżu. Dzisiejszy układ i istniejącą w dalszym ciągu charakterystyczną dla tej epoki zabudowę otrzymały ulice: Zamkowa, Sambora, Łazienna, Kościuszki, Obr. Westerplatte, pozastaromiejski odcinek ul. Chopina, Pl. Sw. Grzegorza. Rozwinął się handel zbożem oraz żegluga na Wiśle.

Na początku XIX w. miasto przedstawiało się następująco: zabudowa zwarta wyszła z miasta średniowiecznego i rozprzestrzeniła się w stronę północno-zachodnią do terenów kolejowych oraz w stronę południową do ul. Wąskiej. Poza obszarem rozrzucone zostały osiedla mieszkaniowe o zabudowie luźnej (wyjątek stanowi ul. Sobieskiego w odcinku północnym) willowej, głównie jednorodzinnej. Na północ od węzła kolejowego wypełniła się zabudową południowa część Nowego Miasta i rozbudowało się osiedle kolejowe. Wytyczona została dzielnica przy ul. Sobieskiego. Zabudowa willowa zlokalizowana w północnej części os. Za Parkiem i na os. Nad Wisłą.

W 1920 roku Tczew powrócił do odrodzonego państwa polskiego. Odzyskanie przez Polskę niepodległości i powrót Tczewa do państwa polskiego rozpoczynają najnowszą kartę dziejów miasta. Już w 1920 r. otwarto w Tczewie pierwszą w Polsce Państwową Szkołę Morską.

³⁶ Ibidem, s. 232

³⁷ Landowski R., Tczew..., cz. I, s. 58

³⁸ Historia..., s. 232

³⁹ Ibidem, s.232

Od 1920 r. trwały też prace nad włączeniem Tczewa do przedsięwzięć gospodarczych związanych z problematyką morską. W 1926 r. powstał w Tczewie port rzeczno-morski. Jednakże po 1928 r. port w Tczewie stracił na znaczeniu i znikły nadzieje na rozwój funkcji portowych miasta na rzecz powstającego portu w Gdyni.

W okresie międzywojennym znaczny był dorobek miasta w dziedzinie przemysłu. Istniało wiele fabryk, rozwijało się rzemiosło i handel oraz budownictwo mieszkaniowe. Tczew w latach 30-tych XX wieku obejmował teren miasta średniowiecznego wraz z jego gruntami, powiększony w 2 poł. XIX w. o Tczewskie Łąki i obszar między ul. Czatkowska i Wisłę, następnie powiększony w pocz. XX w. o wieś Czyżykowo wraz z jej gruntami i krótko po I wojnie powiększony o grunty Prątnicy. Wybudowano kościół pw. św. Józefa i stadion sportowy. Zmodernizowano wodociągi i rzeźnię miejską.

W latach 30-tych XX w. opracowano szczegółowy plan zabudowy miasta. Jego realizację przerwał wybuch drugiej wojny światowej. Większość zniszczeń wojennych nastąpiła jednak dopiero w lutym i marcu 1945 roku. Zbombardowano wówczas gazownię, elektrownię, wodociągi, dworzec kolejowy. Ponownie wysadzono też odbudowany most kolejowy.

Po zakończeniu II wojny światowej Tczew odzyskał swoje związki gospodarcze z Gdańskiem i Żuławami. Wzniesiono nowy dworzec kolejowy, zrekonstruowano obydwa mosty. Źródłem utrzymania większej części ludności stała się praca na kolei, w miejscowym przemyśle i w Trójmieście.

Jednakże bliskość miasta wojewódzkiego, oferującego szerszą gamę możliwości zatrudnienia przyczyniła się do marginalizacji funkcji decydujących o randze i prestiżu Tczewa, jako ośrodka miejskiego. Tczew zachował jednak swoją funkcję strategicznego węzła komunikacyjnego na mapie transportowej Polski.

Nastąpiło powiększenie miasta o wieś folwark Suchostrzygi. Tczew sięgnął doliny Motławy. Powstały nowe osiedla domów jednorodzinnych: Górki, os. Bema, powiększono os. Prątnica (dawne Siedlisko) o część wschodnią. Powstały duże osiedla mieszkaniowe: Czyżykowo, Śródmieście II, os. Suchostrzygi.

Przełom polityczny na początku lat 90-tych XX w. i postępujące w jego następstwie procesy prywatyzacyjne związane z wprowadzeniem ustroju demokratycznego, spowodowały ograniczenie działalności, a często także upadek nierentownych państwowych zakładów. Na skutek restrukturyzacji kolei państwowych w dużej mierze przekształceniom uległa struktura zatrudnienia. Doprowadziło to do głębokiej recesji gospodarczej i poważnego bezrobocia strukturalnego wśród mieszkańców zatrudnionych dotąd w tych sektorach. Jednocześnie rozpoczął się dynamiczny, nie do końca uregulowany rozwój drobnych usług i handlu. Wyraźna koncentracja tych funkcji wystąpiła w zachodniej części miasta. Nowe subcentrum stało się konkurencyjną strukturą dla tradycyjnego ośrodka zlokalizowanego do tej pory w historycznym centrum miasta. Niski standard zabudowy na Starym Mieście, a także wieloletnia degradacja komunalnego zasobu mieszkaniowego wynikająca z powstałych luk remontowych i słabej gospodarki lokalowej przyczyniły się do degradacji i radykalnego zmniejszenia atrakcyjności historycznej dzielnicy mieszkaniowej, co w rezultacie rozpoczęło proces dezurbanizacyjny śródmieścia.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków → *dotyczy miasta Tczewa*;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego → *dotyczy miasta Tczewa*.

Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną wpisuje obiekt zabytkowy do rejestru zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy (art. 10 ustawy).

Urząd Pomorskiego Konserwatora Wojewódzkiego prowadzi rejestry dla:

- zabytków nieruchomych (zabytki architektury i budownictwa),
- zabytków ruchomych (m.in. dzieła sztuki, rzemiosła),
- zabytków archeologicznych nieruchomych.

W zapisach *miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta* uwzględniono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Wyznaczone zostały strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące zabytkowy układ urbanistyczny Starego Miasta - wpisany do rejestru zabytków, historyczne zespoły budowlane i tereny zieleni historycznej, a także strefę ochrony widokowej i strefy ochrony archeologicznej. Ochroną konserwatorską objęte zostały zabytki nieruchome wraz z otoczeniem, wpisane do rejestru zabytków, zabytki nieruchome postulowane do wpisu do rejestru zabytków oraz zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

5.3.1. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Zabytek nieruchomy to nieruchomości, jej część lub zespół nieruchomości, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (*art. 3 pkt 1 i 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*).

LP	MIEJSCE WOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	REJESTR ZABYTEKÓW	STAN ZACHOWANIA
1	Tczew	-	układ urbanistyczny Starego Miasta	k. XIII w.	Dec. z dnia 16.07.1959 r. nr rej. 112 (dawny nr 81)	Zachowany: układ parcelacyjny miasta średniowiecznego, zabudowa przyrynkowa; niewiele zachowanych reliktyw zabudowy gospodarczej
2	Tczew	ul. Wojska Polskiego 18B	wiatrak	pocz. XIXw.	Dec. z dnia 18.01.1960 r. nr rej. 143 (dawny nr 41)	Zachowana bryła. Wymaga remontu
3	Tczew	ul. Kardynała Wyszyńskiego 6	kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	2 poł. XIII – k. XIV w.	Dec. z dnia 4.01.1972 r. nr rej. 563 (dawny nr 430)	Dobrze zachowany
4	Tczew	Pl. Św. Grzegorza 1	zespół klasztoru dominikańskiego (kościół pw. Św. Stanisława Kostki)	k. XIII – k. XIV w.	Dec. z dnia 4.01.1972 r. nr rej. 564 (dawny nr 431)	Zachowana bryła. Wymaga remontu
5	Tczew	Pl. Św. Grzegorza 1	zespół klasztoru dominikańskiego (klasztor)	1 poł. XIV w.	Dec. z dnia 4.01.1972 r. nr rej. 564 (dawny nr 432)	Zachowana bryła, zmieniona funkcja → ob. Szkoła Muzyczna, stan zadawalający
6	Tczew	ul. Podmurna	zespół obwarowań miejskich – fragmenty murów i baszty przy ul. Podmurnej	XIV w.	Dec. z dnia 4.01.1972 r. nr rej. 565 (dawny nr 433)	Mury uwidocznione, wymagają prac konserwacyjnych

7	Tczew	ul. Mickiewicza 17	dom	pocz. XIXw.	Dec. z dnia 4.01.1972 r. nr rej. 566 (dawny nr 434)	Zachowana bryła, zmieniona funkcja → ob.budynek usługowy, stan zadawalający
8	Tczew	ul. Zamkowa 2/3	browar	1890 r.	Dec. z dnia 26.08.1986 r. nr rej. 1129 (dawny nr 970)	Obiekt nieużytkowany, niszczeje
9	Tczew	Suchostrzygi	cmentarz żołnierzy austriackich wraz z obeliskiem i zielenią oraz szpalerem brzoź	1888 r.	Dec. z dnia 18.10.1994 r. nr rej. 1486 (dawny nr 1112)	Czytelny zarys terenu
10	Tczew	ul. Wojska Polskiego 15	karczma/zajazd	k. XVIII w.	Dec. z dnia 4.07.1995 r. nr rej. 1552 (dawny nr 1126)	Zmieniona funkcja → ob. budynek mieszkalno- usługowy, budynek dobrze utrzymany
11	Tczew	ul. Wojska Polskiego 27	kamienica	1912 r.	Dec. z dnia 4.07.1995 r. nr rej.1553 (dawny nr 1127)	Stan zadawalający
12	Tczew	ul. Obrońców Westerplatte 10	willa	1911 r.	Dec. z dnia 11.07.1995 r. nr rej. 1554 (dawny nr 1132)	Zmieniona funkcja → ob. Powiatowa Stacja Sanitarno- Epidemiologiczna stan zadawalający
13	Tczew	ul. 30-tego Stycznia 4	zespół Fabryki Wyrobów Metalowych /budynek biurowo-produkcyjny, budynek produkcyjny; kotłownia; magazyn/	1883 r. - pocz. XX w.	Dec. z dnia 29.09.1997 r. nr rej. 1644 (dawny nr 1176)	Zmieniona funkcja → ob. siedziba Centrum Wystawienniczo- Regionalnego Dolnej Wisły i Muzeum Wisły; obiekt zrewaloryzowany, częściowo zmodernizowane wnętrza, dobrze utrzymany
14	Tczew Lisewo	-	most drogowy - trzy środkowe przęsła (4,5,6) wraz z filarami (3,4,5) mostu drogowego w Tczewie-Lisewie	l. 1851-1857	Dec. z dnia 21.03.2003 r. nr rej. 1705 (dawny nr 1210)	Wymaga remontu
15	Tczew	ul. Kardynała Wyszyńskiego 8	dom z relikiami gotyckiej baszty i murów miejskich zachowanymi w piwnicy oraz przy elewacji wschodniej wraz z działką.	XIII w. – poł. XIX w.	Dec. z dnia 19.03.2009 r. nr rej. 1848	Wymaga remontu

5.3.2. Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (*art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*).

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru zabytków ruchomych miasta Tczewa wpisane są głównie zabytki stanowiące wyposażenie kościoła farnego.

5.4. Wykaz zabytków w gminnej ewidencji zabytków

Art. 22 pkt. 4. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – „*Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków*”.

Dla Tczewa założono ponad 700 kart ewidencyjnych (opracowanych przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Gdańsku w latach 2002-2005) zawierających podstawowe informacje o obiekcie wraz z dokumentacją fotograficzną.

Aktualny wykaz obiektów (825 obiektów), zweryfikowany przez ROBiDZ w Gdańsku w 2008 r., stanowi załącznik nr 7 w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Tczewa (*uchwała nr XXXVIII/331/2009 Rady Miejskiej w Tczewie z dnia 29 października 2009 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Tczewa uchwalonego uchwałą Nr XXVIII/263/2005 Rady Miejskiej w Tczewie z dnia 27 stycznia 2005 r.*)

5.4.1. Zabytki nieruchome (załącznik nr 7 do zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Tczewa)

1. Armii Krajowej 23 - dom;
2. Armii Krajowej 28 - dom;
3. Armii Krajowej 38 - dom piekarza;
4. Armii Krajowej 52 - dom;
5. Armii Krajowej 54/56 - dom;
6. Armii Krajowej 60 - dom;
7. ul. Bałdowska 2 - kamienica ;
8. ul. Bałdowska 4 - willa;
9. ul. Bałdowska 6 - willa;
10. ul. Bałdowska 7 - willa;
11. ul. Bałdowska 8 - willa;
12. ul. Bałdowska 9 - willa;
13. ul. Bałdowska 10 - willa;
14. ul. Bałdowska 11 - dom;
15. ul. Bałdowska 13 - dom;
16. ul. Bałdowska 14 - dom;
17. ul. Bałdowska 15 - dom;
18. ul. Bałdowska 17 - dom;
19. ul. Bałdowska 31 - dom;
20. ul. Bałdowska 32 - dom;
21. ul. Bałdowska 33 - kamienica;
22. ul. Bałdowska 34 - dom;
23. ul. Bałdowska 35 - dom;
24. ul. Bałdowska 36 - dom;
25. ul. Bałdowska 37 - dom;
26. ul. Bałdowska 37a - dom;
27. ul. Bałdowska 38 - dom;
28. ul. Bałdowska 39 - dom;
29. ul. Bałdowska 40 - dom;
30. ul. Bałdowska 41 - willa;
31. ul. Bałdowska 42 - dom;
32. ul. Bałdowska 43 - dom;
33. ul. Bałdowska 44 - dom;
34. ul. Bałdowska 45 - dom;
35. ul. Bałdowska 46 - dom;
36. ul. Bałdowska 47 - willa;
37. ul. Bałdowska 48 - dom;
38. ul. Bałdowska 49 - willa;
39. ul. Bałdowska 50 - dom;
40. ul. Ceglarska 1 - dom;
41. ul. Ceglarska 2 - dom;
42. ul. Ceglarska 5 - dom;
43. ul. Ceglarska 11-14 - spichlerz w zespole folwarku i cegielni;
44. ul. Ceglarska 15 - dom w zespole folwarku i cegielni;
45. ul. Ceglarska 15a - dom ceglarza w zespole folwarku i cegielni;
46. ul. Chłodna 11 - dom;
47. ul. Chłodna 12 - dom;
48. ul. Chłodna 16 - dom;
49. ul. Chłodna 14 - dom;
50. ul. Chłodna 20 - dom;
51. ul. Chłodna 21 - dom;
52. ul. Chopina 4 - kamienica;
53. ul. Chopina 5 - kamienica;
54. ul. Chopina 6 - dom z piekarnią;
55. ul. Chopina 8 - kamienica;
56. ul. Chopina 9 - kamienica z restauracją;
57. ul. Chopina 11 - dom;
58. ul. Chopina 12 - zespół wytwórni wódek i likierów H. Heina;
59. ul. Chopina 13 - dom właściciela wytwórni wódek i likierów;
60. ul. Chopina 15 - dom;
61. ul. Chopina 17 - kamienica;
62. ul. Chopina 18 - kamienica;
63. ul. Chopina 21 - kamienica;
64. ul. Chopina 24 - kamienica;
65. ul. Chopina 25 - kamienica;
66. ul. Chopina 26 - kamienica;

67. ul. Chopina 31 - kamienica;
68. ul. Chopina 33 - kamienica narożna;
69. ul. Chopina 34 - kamienica;
70. ul. Chopina 35 - kamienica;
71. ul. Chopina 36 - kamienica;
72. ul. Chopina 37 - kamienica;
73. ul. Czyżykowska 1 - dom;
74. ul. Czyżykowska 8 - kamienica;
75. ul. Czyżykowska 11 - dom;
76. ul. Czyżykowska 12 - dom;
77. ul. Czyżykowska 14-14a - kamienica;
78. ul. Czyżykowska 15 - dom;
79. ul. Czyżykowska 16 - dom;
80. ul. Czyżykowska 17 - szkoła wiejska;
81. ul. Czyżykowska 26 - dom
82. ul. Czyżykowska 28 - dom;
83. ul. Czyżykowska 29 - dom;
84. ul. Czyżykowska 30 - dom;
85. ul. Czyżykowska 33 - dom;
86. ul. Czyżykowska 81 - dom;
87. ul. Czyżykowska 83 - dom;
88. ul. Czyżykowska 84 - dom;
89. ul. Czyżykowska 85 - dom;
90. ul. Czyżykowska 86 - dom;
91. ul. Czyżykowska 87 - budynek niemieckiego tow. sportowego;
92. ul. Czyżykowska 99 - dom;
93. ul. Czyżykowska 99a - dom;
94. ul. Czyżykowska 100 - dom;
95. ul. Czyżykowska 101 - kamienica;
96. ul. Czyżykowska 102 - dom;
97. ul. Czyżykowska 105 - dom;
98. ul. Czyżykowska obok domu nr 105 - słup ogłoszeniowy;
99. ul. Czyżykowska 110 - dom;
100. ul. Czyżykowska 111 - kamienica;
101. ul. Czyżykowska 114 - dom
102. ul. Gen. H. Dąbrowskiego 4 - dom dwurodzinny;
103. ul. Gen. H. Dąbrowskiego 5 - dom;
104. ul. Gen. H. Dąbrowskiego 11 - dom;
105. ul. Gen. H. Dąbrowskiego 16 - dom;
106. ul. J. Dąbrowskiego 1 - kamienica narożna;
107. ul. J. Dąbrowskiego 2 - kamienica;
108. ul. J. Dąbrowskiego 4 - kamienica narożna;
109. ul. J. Dąbrowskiego 6 - budynek Sądu Grodzkiego;
110. ul. J. Dąbrowskiego 7 - poczta;
111. ul. J. Dąbrowskiego 9 - dom;
112. ul. J. Dąbrowskiego 13 - kamienica;
113. ul. J. Dąbrowskiego 14 - kamienica;
114. ul. J. Dąbrowskiego 15 - kamienica;
115. ul. J. Dąbrowskiego 17 - kamienica;
116. ul. J. Dąbrowskiego 18 - kamienica;
117. ul. J. Dąbrowskiego 19 - kamienica;
118. ul. J. Dąbrowskiego 20 - kamienica;
119. ul. J. Dąbrowskiego 23 - dom;
120. ul. Dominikańska 1 - kamienica;
121. ul. Dominikańska 3 - oficyna tylna kamienicy rynkowej;
122. ul. Dominikańska 4 - kamienica;
123. ul. Elżbiety 1 - dom;
124. ul. Elżbiety 2 - dom;
125. ul. Elżbiety 3 - dom;
126. ul. Elżbiety 4 - dom;
127. ul. Elżbiety 5 - dom;
128. ul. Elżbiety 6 - dom;
129. ul. Elżbiety 7 - dom;
130. ul. Elżbiety 8 - dom;
131. ul. Elżbiety 9 - dom;
132. ul. Elżbiety 10 - dom;
133. ul. Elżbiety 11 - dom;
134. ul. Elżbiety 12 - dom;
135. ul. Elżbiety 13 - dom;
136. ul. Elżbiety 14 - dom;
137. ul. Elżbiety 15 - dom;
138. ul. Elżbiety 16 - dom;
139. ul. Elżbiety 17 - dom;
140. ul. Elżbiety 18 - dom;
141. ul. Elżbiety 19 - dom;
142. ul. Elżbiety 19a - dom;
143. ul. Elżbiety 19b - dom;
144. ul. Elżbiety 20/21 - dom;
145. ul. Elżbiety 22/23 - dom;
146. ul. Garncarska 1/2 - kamienica;
147. ul. Garncarska 3/4 - oficyna mieszkalna;
148. ul. Gdańska - kościół parafialny pw. św. Józefa;
149. ul. Gdańska - parowozownia
150. ul. Gdańska 1 - dom;
151. ul. Gdańska 3 - Dom Świętego Józefa Katolickiego Stow. Czeladzi;
152. ul. Gdańska 4 - Dom Świętego Józefa Katolickiego Stow. Czeladzi;
153. ul. Gdańska 5 - spichlerz w zespole "Tczewskiego Domu Chleba";
154. ul. Gdańska 8a - dom;
155. ul. Gdańska 9 - dom;
156. ul. Gdańska 10 - dom;
157. ul. Gdańska 11 - dom;
158. ul. Gdańska 12 - dom;
159. ul. Gdańska 13 - dom;
160. ul. Gdańska 14 - dom;
161. ul. Gdańska 18 - dom;
162. ul. Gdańska 19 - dom;
163. ul. Gdańska 36 - dom;
164. ul. Gdańska 37 - dom;
165. ul. Gdańska 38 - dom;
166. ul. Gdańska 39 - dom;
167. ul. Gdańska 40 - dom;
168. ul. Gdańska 40a - dom;
169. ul. Gdańska 41 - dom;
170. ul. Gdańska 42 - dom;
171. ul. Gdańska 44 - kamienica narożna;
172. ul. Gdańska 45 - dom;
173. ul. Gdańska 46 - dom;
174. ul. Gdańska 49 - dom;

175. ul. Gdańska 50 - dom;
 176. ul. Gdańska 51 - dom;
 177. ul. Gdańska 52 - kamienica narożna;
 178. ul. Gdańska 53, 53a - dom;
 179. ul. Gdańska 56 - dom;
180. ul. św. Grzegorza – kościół klasztorny, ob. filialny
 pw. św. Stanisława;
 181. ul. św. Grzegorza 4/5 - szkoły tzw. biała i czerwona;
 182. ul. św. Grzegorza 6 – klasztor dominikański, ob. szkoła
 muzyczna;
183. ul. Hallera 1 - kamienica;
 184. ul. Hallera 2 - kamienica;
 185. ul. Hallera 3 - kamienica;
 186. ul. Hallera 4 - kamienica;
 187. ul. Hallera 5 - kamienica;
 188. ul. Hallera 6 - kamienica z domem towarowym;
 189. ul. Hallera 7 - kamienica;
 190. ul. Hallera 8 - kamienica;
 191. ul. Hallera 9 - kamienica;
 192. ul. Hallera 10 - kamienica;
 193. ul. Hallera 11 - kamienica;
 194. ul. Hallera 12 - kamienica;
 195. ul. Hallera 13 - kamienica;
 196. ul. Hallera 14 - kamienica;
 197. ul. Hallera 15 - kamienica;
 198. ul. Hallera 16 - kamienica z dwupoziomowym
 sklepem;
 199. ul. Hallera 17 - kamienica z Hotelem Cesarskim;
 200. ul. Hallera 18 - kamienica narożna;
 201. ul. Hallera 20 - kamienica;
 202. ul. Hallera 21 - kamienica;
 203. ul. Hallera 22 - kamienica;
 204. ul. Hallera 23 - kamienica;
 205. ul. Hallera 24 - kamienica;
206. ul. Jagiellońska – cmentarz jeniecki;
 207. ul. Jagiellońska 28 - dom;
208. ul. Kaszubska 1 - dom;
 209. ul. Kaszubska 2 - dom;
 210. ul. Kaszubska 4 - dom;
 211. ul. Kaszubska 5 - dom;
 212. ul. Kaszubska 9/9a – dom wielorodzinny;
 213. ul. Kaszubska 10/10a – dom wielorodzinny;
 214. ul. Kaszubska 15 - dom;
 215. ul. Kaszubska 17 - przedszkole SS. Miłosierdzia św.
 Wincentego a Paulo;
216. ul. Kolejowa 1 - kamienica;
 217. ul. Kolejowa 2 - dom;
 218. ul. Kolejowa 3 - dom;
 219. ul. Kolejowa 5 - dom z restauracją;
220. ul. Kołtątaja róg ul. 30-go Stycznia - budynek WC
 w Parku Miejskim;
 221. ul. Kołtątaja 3 - kamienica;
 222. ul. Kołtątaja 4 - Zakłady Wodociągowe;
 223. ul. Kołtątaja 5 - budynek administracyjny;
224. ul. Kopernika 1 - kamienica narożna;
 225. ul. Kopernika 1a, 1b - oficyna kamienicy nr 1;
 226. ul. Kopernika 2-3 - kamienica;
 227. ul. Kopernika 4 - kamienica;
 228. ul. Kopernika 5 - kamienica;
 229. ul. Kopernika 6 - kamienica;
 230. ul. Kopernika 7 - kamienica;
 231. ul. Kopernika 8 - kamienica;
 232. ul. Kopernika 9 - kamienica narożna;
233. ul. Kościelna 1 - kamienica;
 234. ul. Kościelna 3 - kamienica;
 235. ul. Kościelna 4 - kamienica;
 236. ul. Kościelna 5 - kamienica;
237. ul. Kościuszki 1 - kamienica narożna;
 238. ul. Kościuszki 4 - dom;
 239. ul. Kościuszki 5 - dom;
 240. ul. Kościuszki 6 - kamienica;
 241. ul. Kościuszki 7 - kamienica;
 242. ul. Kościuszki 8 - oficyna;
 243. ul. Kościuszki 9 - kamienica;
 244. ul. Kościuszki 11 - dom z oficyną;
 245. ul. Kościuszki 12 - oficyna;
 246. ul. Kościuszki 13 - kamienica;
 247. ul. Kościuszki 14 - kamienica;
 248. ul. Kościuszki 18 - kamienica;
 249. ul. Kościuszki 21 - kamienica;
 250. ul. Kościuszki 22 - dom;
 251. ul. Kościuszki 23 - kamienica;
 252. ul. Kościuszki 24 - kamienica;
253. ul. Kozia 1 - dom;
 254. ul. Kozia 3 - kamienica narożna;
 255. ul. Kozia 4 - kamienica;
256. ul. Krasińskiego 1 - dom;
 257. ul. Krasińskiego 3 - dom;
 258. ul. Krasińskiego 5 - dom;
 259. ul. Krasińskiego 6 - dom;
 260. ul. Krasińskiego 7 - dom;
 261. ul. Krasińskiego 8 - dom;
 262. ul. Krasińskiego 9 - dom;
 263. ul. Krasińskiego 10 - dom;
 264. ul. Krasińskiego 11 - dom;
 265. ul. Krasińskiego 14 - dom;
 266. ul. Krasińskiego 15 - dom;
 267. ul. Krasińskiego 16 - dom;
 268. ul. Krasińskiego 17/18 - dom;
 269. ul. Krasińskiego 20 - dom;
 270. ul. Krasińskiego 21 - dom;
 271. ul. Krasińskiego 22 - dom;
 272. ul. Krasińskiego 23 - dom;
 273. ul. Krasińskiego 25/26 - dom;
 274. ul. Krasińskiego 27 - dom;
 275. ul. Krasińskiego 28 - dom;
 276. ul. Krasińskiego 29 - dom;
 277. ul. Krasińskiego 30 - dom;
 278. ul. Krasińskiego 31 - dom;
279. ul. Królowej Jadwigi 1 - kamienica;

280. ul. Królowej Jadwigi 3 - kamienica;
 281. ul. Królowej Jadwigi 4 - kamienica;
 282. ul. Królowej Jadwigi 6 - kamienica;
 283. ul. Królowej Jadwigi 7 - kamienica;
284. ul. Krótka – fragmenty pd.-zach. odcinka murów obronnych;
 285. ul. Krótka 1 - kamienica;
 286. ul. Krótka 2 - kamienica;
 287. ul. Krótka 3 - kamienica;
 288. ul. Krótka 5 - kamienica;
 289. ul. Krótka 6 - kamienica z zajazdem;
 290. ul. Krótka 7 - Szpital św. Jerzego, ob. kamienica;
 291. ul. Krótka 8 - kamienica;
 292. ul. Krótka 9 - kamienica;
 293. ul. Krótka 10 - kamienica;
 294. ul. Krótka 11 - kamienica;
 295. ul. Krótka 12 - kamienica;
 296. ul. Krótka 13 - kamienica;
 297. ul. Krótka 14 - kamienica;
 298. ul. Krótka 15 - kamienica;
 299. ul. Krótka 18 - kamienica;
 300. ul. Krótka 19 - kamienica;
 301. ul. Krótka 20 - kamienica;
302. ul. Krucza 7/8 - dom;
 303. ul. Krucza 9/10 - dom;
 304. ul. Krucza 11/12 - dom;
 305. ul. Krucza 13 - dom;
 306. ul. Krucza 14/15 - dom;
 307. ul. Krucza 16/17 - dom;
 308. ul. Krucza 18/19 - dom;
 309. ul. Krucza 20/21 - dom;
310. ul. Lecha 4, ul. Strzelecka 7 - kamienica narożna;
 311. ul. Lecha 5 - kamienica;
 312. ul. Lecha 8 - dom;
 313. ul. Lecha 9 - dom;
314. ul. Lipowa 4 - kamienica;
 315. ul. Lipowa 5/6 - kamienica narożna;
316. ul. Łazienna 5 - spichlerz kupca Lietza;
 317. ul. Łazienna 10 - kamienica;
 318. ul. Łazienna 11 - kamienica;
 319. ul. Łazienna 12 - kamienica, ob. bank;
 320. ul. Łazienna 14 - Łazienki Miejskie dr H. Schefflera;
321. ul. Łąkowa róg ul. Kolejowej - słup ogłoszeniowy;
 322. ul. Łąkowa 1 - dom;
 323. ul. Łąkowa 2 - dom;
 324. ul. Łąkowa 3 - dom;
 325. ul. Łąkowa 5 - dom;
 326. ul. Łąkowa 8 - dom;
 327. ul. Łąkowa 9 - dom;
 328. ul. Łąkowa 11 - dom;
 329. ul. Łąkowa 12 - dom;
330. ul. 1-go Maja 1 - dom;
 331. ul. 1-go Maja 3 - budynek zespołu lokomotywni I;
 332. ul. 1-go Maja 5 - dom;
333. ul. 1-go Maja 6 - kamienica w zespole Dworca Kolejowego;
 334. ul. 1-go Maja 8 - poczekalnia dworcowa IV klasy;
 335. ul. 1-go Maja 10 - Poczta Dworcowa;
 336. ul. 1-go Maja 14 - budynek w zespole Dworca Kolejowego;
 337. ul. 1-go Maja 18 - budynek kas biletowych;
 338. ul. 1-go Maja 20 - budynek dyrekcji stacji;
339. ul. Matejki 10 - dom;
340. ul. Mickiewicza 1 - kamienica narożna;
 341. ul. Mickiewicza 2 - kamienica;
 342. ul. Mickiewicza 3 - kamienica;
 343. ul. Mickiewicza 4 - kamienica;
 344. ul. Mickiewicza 5 - kamienica;
 345. ul. Mickiewicza 6 - kamienica;
 346. ul. Mickiewicza 7 - kamienica narożna;
 347. ul. Mickiewicza 8 - kamienica narożna;
 348. ul. Mickiewicza 9 - kamienica;
 349. ul. Mickiewicza 10 - kamienica;
 350. ul. Mickiewicza 11 - kamienica;
 351. ul. Mickiewicza 12 - kamienica;
 352. ul. Mickiewicza 13 i ul. Skromna 6 - kamienica z oficyna tylną;
 353. ul. Mickiewicza 14 - kamienica;
 354. ul. Mickiewicza 15 - kamienica;
 355. ul. Mickiewicza 17 - kamienica;
 356. ul. Mickiewicza 18 - kamienica;
 357. ul. Mickiewicza 19 - kamienica;
358. ul. Młyńska 1/2 - dom;
 359. ul. Młyńska 3/4 - dom;
 360. ul. Młyńska 5/6 - dom;
 361. ul. Młyńska 7/8 - dom;
362. ul. Mostowa 2 - kamienica;
 363. ul. Mostowa 3 - kamienica;
 364. ul. Mostowa 4 - dom;
 365. ul. Mostowa 7 - dom;
 366. ul. Mostowa 8 - dom;
 367. ul. Mostowa 8a, ul. Kaszubska 3 - kamienica;
 368. ul. Mostowa 10 - dom;
369. ul. Nadbrzeźna 1 - dom rybacki;
 370. ul. Nadbrzeźna 3 - dom rybacki;
 371. ul. Nadbrzeźna 16 - dom rybacki;
 372. ul. Nadbrzeźna 17 - dom rybacki;
373. ul. Nad Wisłą 1 - kamienica narożna;
 374. ul. Nad Wisłą 2 - dom;
 375. ul. Nad Wisłą 3 - dom;
 376. ul. Nad Wisłą 4 - Dom Celnika;
 377. ul. Nad Wisłą 5 - dom;
 378. ul. Nad Wisłą 7 - Inspektorat Budownictwa Wodnego;
379. ul. Nowa 1 - dom;
 380. ul. Nowa 4 - budynek mieszkalny w zespole Elektrowni Miejskiej;
 381. ul. Nowa 5i 5a - Elektrownia Miejska;
 382. ul. Nowa 8 - kamienica;

383. ul. Nowowiejska 1 - dom wielorodzinny;
 384. ul. Nowowiejska 2 - dom wielorodzinny;
 385. ul. Nowowiejska 3 - dom wielorodzinny;
 386. ul. Nowowiejska 4 - dom wielorodzinny;
 387. ul. Nowowiejska 5 - dom wielorodzinny;
 388. ul. Nowowiejska 6 - dom wielorodzinny;
 389. ul. Nowowiejska 7 - dom wielorodzinny;
 390. ul. Nowowiejska 9 - dom wielorodzinny;
 391. ul. Nowowiejska 11 - dom wielorodzinny;
 392. ul. Nowowiejska 13 - dom wielorodzinny;
 393. ul. Nowowiejska 15 - dom wielorodzinny;
 394. ul. Nowowiejska 17 - dom wielorodzinny;
 395. ul. Nowowiejska 19 - dom wielorodzinny;
396. ul. Nowy Rynek 1 - dom;
 397. ul. Nowy Rynek 2 - dom w zespole mleczarni;
398. ul. Obrońców Westerplatte 2 - willa;
 399. ul. Obrońców Westerplatte 3 - Szkoła Ludowa;
 400. ul. Obrońców Westerplatte 5 - kamienica;
 401. ul. Obrońców Westerplatte 6 - kamienica;
 402. ul. Obrońców Westerplatte 7 - dom;
 403. ul. Obrońców Westerplatte 7a - zespół oficyn;
 404. ul. Obrońców Westerplatte 8 - kamienica narożna;
 405. ul. Obrońców Westerplatte 10 - willa kupca Eisenacka;
 406. ul. Obrońców Westerplatte 12 - kamienica;
 407. ul. Obrońców Westerplatte 14 - dom;
 408. ul. Obrońców Westerplatte 14 - magazyn;
 409. ul. Obrońców Westerplatte 15 - dom;
 410. ul. Obrońców Westerplatte 16 - kamienica;
 411. ul. Obrońców Westerplatte 17a - kamienica;
 412. ul. Obrońców Westerplatte 18 - Gimnazjum Męskie;
 413. ul. Obrońców Westerplatte 18 - sala gimnastyczna Gimnazjum Męskiego;
 414. ul. Obrońców Westerplatte 19 - kamienica;
 415. ul. Obrońców Westerplatte 20 - kamienica;
 416. ul. Obrońców Westerplatte 22 - dom;
 417. ul. Obrońców Westerplatte 23-23a-23b - kamienica;
 418. ul. Obrońców Westerplatte 24 - dom;
 419. ul. Obrońców Westerplatte 25 - dom;
420. ul. Ogrodowa 1-3 - kamienica;
 421. ul. Ogrodowa 4 - dom;
 422. ul. Ogrodowa 5 - dom;
 423. ul. Ogrodowa 7 - dom;
 424. ul. Ogrodowa 10 - kamienica;
 425. ul. Ogrodowa 11 - kamienica;
 426. ul. Ogrodowa 13 - kamienica;
 427. ul. Ogrodowa 14 - kamienica;
 428. ul. Ogrodowa 15 - kamienica;
429. ul. Okrzei 2 - budynek Tczewskiego Tow. Pożyczkowego;
 430. ul. Okrzei 3 - kamienica;
 431. ul. Okrzei 4 - kamienica;
 432. ul. Okrzei 10 - kamienica;
 433. ul. Okrzei 11 - kamienica;
 434. ul. Okrzei 12 - kamienica;
 435. ul. Okrzei 13 - kamienica;
436. ul. Okrzei 14 - kamienica;
 437. ul. Okrzei 15 - kamienica;
 438. ul. Okrzei 16 - kamienica;
 439. ul. Okrzei 17 - kamienica;
 440. ul. Okrzei 18 - kamienica;
441. ul. Paderewskiego 1 - willa;
 442. ul. Paderewskiego 4 - kamienica;
 443. ul. Paderewskiego 5 - kamienica;
 444. ul. Paderewskiego 5a - kamienica;
 445. ul. Paderewskiego 6 - kamienica;
 446. ul. Paderewskiego 7 - kamienica;
 447. ul. Paderewskiego 8 - kamienica;
 448. ul. Paderewskiego 11 - kamienica;
 449. ul. Paderewskiego 12 - kamienica;
 450. ul. Paderewskiego 13 - kamienica;
 451. ul. Paderewskiego 14 - kamienica;
 452. ul. Paderewskiego 15 - kamienica;
453. ul. Parkowa 1 - szkoła podstawowa mniejszości niemieckiej;
454. ul. Piaskowa 1 - kamienica narożna;
 455. ul. Piaskowa 4-5-6 - dom;
456. pl. Marsz. J. Piłsudskiego 1 - Starostwo;
 457. pl. Marsz. J. Piłsudskiego 1 - wozownia Starostwa;
 458. pl. Marsz. J. Piłsudskiego 2 - kamienica narożna;
 459. pl. Marsz. J. Piłsudskiego 3 - oficyna;
460. ul. Piotrowo 4 - dwór;
 461. ul. Piotrowo 5 - wozownia w zespole dworskim;
 462. ul. Piotrowo 6 - dom kowala w zespole dworskim;
463. ul. Podgórna 1 - kamienica;
 464. ul. Podgórna 2 - kamienica;
 465. ul. Podgórna 3 - kamienica;
 466. ul. Podgórna 4 - kamienica;
 467. ul. Podgórna 5 - kamienica;
 468. ul. Podgórna 6 - kamienica;
 469. ul. Podgórna 7 - kamienica;
 470. ul. Podgórna 8 - kamienica;
 471. ul. Podgórna 11 - kamienica;
 472. ul. Podgórna 12 - dom;
 473. ul. Podgórna 13 - kamienica;
 474. ul. Podgórna 14 - dom;
 475. ul. Podgórna 19 (róg Chopina) - kamienica;
 476. ul. Podgórna 20 - kamienica;
 477. ul. Podgórna 21 - kamienica;
 478. ul. Podgórna 22 - kamienica;
479. ul. Podmurna - fragmenty pn-zach. odcinka murów obronnych;
 480. ul. Podmurna 8 - kamienica;
 481. ul. Podmurna 9 - kamienica;
 482. ul. Podmurna 12 - kamienica;
 483. ul. Podmurna 15 - kamienica;
 484. ul. Podmurna 17 - kamienica;
485. ul. Polna 2 - dom;
 486. ul. Polna 3 - kamienica;

487. ul. Polna 3a - dom;
488. ul. Południowa 1 - dom;
489. ul. Południowa 2 - dom;
490. ul. Południowa 3 - dom;
491. ul. Południowa 4 - dom;
492. ul. Południowa 6 - Szkoła Nowomiejska, Szkoła Powszechna nr 2;
493. ul. Południowa 6 - Szkoła Nowomiejska, Szkoła Powszechna nr 3;
494. ul. Południowa 7 - dom;
495. ul. Południowa 8 - dom;
496. ul. Pomira 4 - kamienica narożna;
497. ul. Pomira 6 - kamienica narożna;
498. ul. Pomira 7 - dom;
499. ul. Pomorska 8/8a - dom;
500. ul. Pomorska 21 - magazyn kolejowy I;
501. ul. Pomorska 21 - magazyn kolejowy II;
502. ul. Pomorska 21 - kolejowy magazyn paliw płynnych;
503. ul. Półwiejska 1-2;1a-2a - dom;
504. ul. Półwiejska 1-2;1a-2a - budynek gospodarczy;
505. ul. Półwiejska 8/9 - dom;
506. ul. Półwiejska 9a - budynek stacji pomp;
507. ul. Półwiejska 10 - dom;
508. ul. Półwiejska 11/12 - dom;
509. ul. Prosta 1-4; 1a-4a - dom;
510. ul. Pułaskiego 11 - dom;
511. ul. Pułaskiego 15 - dom;
512. ul. Reja 22 - dom;
513. ul. Reja 34 - dom;
514. ul. Reja 42 - dom;
515. ul. Rejtana 1 - dom;
516. ul. Rejtana 9 - dom;
517. ul. Rejtana 17 - dom;
518. ul. Rejtana 21 - dom;
519. ul. Rejtana 22 - dom;
520. ul. Rejtana 31 - dom;
521. ul. Rejtana 33 - dom;
522. ul. Rejtana 54 - dom;
523. ul. Rybacka 4 - dom;
524. ul. Rybacka 7 - spichlerz;
525. ul. Rybacka 8 - dom;
526. ul. Rybacka 15 - kamienica;
527. ul. Rybacka 16 - dom;
528. ul. Rybacka 19 - dom
529. ul. Rybacka 20 - dom
530. ul. Rybacka 33 - magazyn;
531. ul. Sadowa 1-1a - dom;
532. ul. Sadowa 2 - dom;
533. ul. Sadowa 3 - dom w zespole pofolwarczym Prątnica;
534. ul. Sadowa 5 - dom w zespole pofolwarczym Prątnica;
535. ul. Sadowa 6 - dom właściciela w zespole folwarku Prątnica;
536. ul. Sambora 3 - dom;
537. ul. Sambora 5 - kamienica;
538. ul. Sambora 7 - kamienica;
539. ul. Sambora 11 - Zakład Kanałowy ob. dom;
540. ul. Sambora 13 - kamienica;
541. ul. Sambora 14 (róg Nowej) - kamienica narożna;
542. ul. Sambora 15 - kamienica narożna;
543. ul. Sambora 16 - dom;
544. ul. Sambora 17 - kamienica;
545. ul. Sambora 18 - kamienica;
546. ul. Sambora 19 - kamienica;
547. ul. Sambora 22 - kamienica;
548. ul. Sambora 23 - kamienica;
549. ul. Sienkiewicza 2 - dom
550. ul. Sienkiewicza 3 - dom
551. ul. Sienkiewicza 5 - dom
552. ul. Sienkiewicza 7 - dom
553. ul. Sienkiewicza 8 - dom
554. ul. Sienkiewicza 9 - dom
555. ul. Sienkiewicza 10 - dom
556. ul. Sienkiewicza 11 - dom
557. ul. Sienkiewicza 12 - dom
558. ul. Sienkiewicza 13/13a - dom
559. ul. Sienkiewicza 13 i 14 - budynek gospodarczy
560. ul. Sienkiewicza 14 - dom
561. ul. Sienkiewicza 15 - dom
562. ul. Sienkiewicza 16 - dom
563. ul. Sienkiewicza 17 - dom
564. ul. Sienkiewicza 18 róg ul. Parkowej - dom
565. ul. Skromna 10 - oficyna tylna;
566. ul. Słowackiego 1 - kamienica narożna;
567. ul. Słowackiego 2 - kamienica;
568. ul. Sobieskiego 2 - kamienica;
569. ul. Sobieskiego 3 - kamienica;
570. ul. Sobieskiego 4 - kamienica;
571. ul. Sobieskiego 5 - kamienica;
572. ul. Sobieskiego 6 - kamienica;
573. ul. Sobieskiego 7 - kamienica;
574. ul. Sobieskiego 8 - kamienica;
575. ul. Sobieskiego 9 - kamienica;
576. ul. Sobieskiego 10 - Szkoła Rzemieślniczo-Przemysłowa;
577. ul. Sobieskiego 11 - kamienica;
578. ul. Sobieskiego 12 - kamienica;
579. ul. Sobieskiego 13-13b - kamienica;
580. ul. Sobieskiego 14 - kamienica;
581. ul. Sobieskiego 15 - kamienica;
582. ul. Sobieskiego 16-17 - kamienica;
583. ul. Sobieskiego 18 - kamienica;
584. ul. Sobieskiego 21 - kamienica;
585. ul. Sobieskiego 22 - kamienica;

586. ul. Sobieskiego 23 - kamienica;
 587. ul. Sobieskiego 24 - kamienica;
 588. ul. Sobieskiego 29 i 30 - kamienica;
 589. ul. Sobieskiego 31 - kamienica;
 590. ul. Sobieskiego 32 - kamienica;
 591. ul. Sobieskiego 34 - kamienica;
 592. ul. Sobieskiego 35 - kamienica;
 593. ul. Sobieskiego 37 - kamienica;
 594. ul. Sobieskiego 38 - kamienica;
 595. ul. Sobieskiego 39 - kamienica;
 596. ul. Sobieskiego 40 - kamienica;
 597. ul. Sobieskiego 41 - kamienica;
 598. ul. Sobieskiego 42 - kamienica;
599. Al. Solidarności 23 - dom;
600. ul. Sportowa 1 - dom;
 601. ul. Sportowa 2 - dom;
 602. ul. Sportowa 3/3a - dom;
603. ul. Starowiejska 1 i 2 - domy;
 604. ul. Starowiejska 3 i 4 - domy;
 605. ul. Starowiejska 6 - dom wielorodzinny;
 606. ul. Starowiejska 7 - dom wielorodzinny;
 607. ul. Starowiejska 8 - dom;
 608. ul. Starowiejska 9 - dom;
 609. ul. Starowiejska 10 - dom;
 610. ul. Starowiejska 11 - dom;
 611. ul. Starowiejska 12 - dom;
 612. ul. Starowiejska 13 - dom;
 613. ul. Starowiejska 15 - dom;
 614. ul. Starowiejska 16 - dom wielorodzinny;
 615. ul. Starowiejska 17 - dom wielorodzinny;
 616. ul. Starowiejska 18 - dom wielorodzinny;
 617. ul. Starowiejska 19 - dom wielorodzinny;
 618. ul. Starowiejska 20 - dom wielorodzinny;
 619. ul. Starowiejska 21 - dom wielorodzinny;
620. ul. Staszica 6 - dom;
 621. ul. Staszica 7 - dom;
 622. ul. Staszica 8 - kamienica;
623. ul. Stroma 1 - kamienica narożna;
 624. ul. Stroma 2 - kamienica;
 625. ul. Stroma 4 - kamienica narożna;
 626. ul. Stroma 5 - kamienica;
627. ul. Strzelecka 1 - dom;
 628. ul. Strzelecka 2 - dom;
 629. ul. Strzelecka 3 - dom;
 630. ul. Strzelecka 5 - kamienica;
 631. ul. Strzelecka 6 - kamienica;
632. ul. 30-tego Stycznia - Wieża Ciśnień;
 633. ul. 30-tego Stycznia 1 - Gimnazjum Żeńskie;
 634. ul. 30-tego Stycznia 2-2a - dom;
 635. ul. 30-tego Stycznia 4 - fabryka wyrobów metalowych
 - budynek produkcyjny i magazyn, ob. Muzeum
 Wisły;
636. ul. 30-tego Stycznia 4 - fabryka wyrobów metalowych
 - budynek biurowo-produkcyjny i kotłownia,
 ob. Muzeum Wisły;
637. ul. 30-tego Stycznia 5 - willa;
 638. ul. 30-tego Stycznia 6 - dom;
 639. ul. 30-tego Stycznia 8 - dom;
 640. ul. 30-tego Stycznia 9 - dom;
 641. ul. 30-tego Stycznia 10/10a - dom;
 642. ul. 30-tego Stycznia 11 - kamienica narożna;
 643. ul. 30-tego Stycznia 12 - willa;
 644. ul. 30-tego Stycznia 30 - magazyn w zespole
 gospodarstwa;
 645. ul. 30-tego Stycznia 30 - stajnia z oborą w zespole
 gospodarstwa;
 646. ul. 30-tego Stycznia 57 - Szpital Joannitów;
 647. ul. 30-tego Stycznia 57 - kaplica przyszpitalna;
 648. ul. 30-tego Stycznia 58 - Dom Towarzystwa Czeladzi
 Katolickiej;
 649. ul. 30-tego Stycznia 61 - kaplica;
 650. ul. 30-tego Stycznia - kaplica na cmentarzu
 katolickim;
651. ul. Szkoły Morskiej 1 - Państwowa Szkoła Morska;
652. ul. Ściegiennego - kaplica-kostnica Szpitala Św.
 Wincentego
653. ul. Traugutta 1 - dom;
 654. ul. Traugutta 2 - dom;
 655. ul. Traugutta 5 - dom;
 656. ul. Traugutta 6 dom;
657. ul. Warsztatowa - lokomotywownia II;
 658. ul. Warsztatowa 3 - dom;
 659. ul. Warsztatowa 4 - budynek w zespole
 lokomotywowni II;
 660. ul. Warsztatowa 5 - warsztaty naprawcze;
 661. rejon dawnego Dworca Towarowego - nastawnia
 kolejowa;
662. ul. Wąska 2 - kamienica;
 663. ul. Wąska 3 - kamienica;
 664. ul. Wąska 4 - kamienica;
 665. ul. Wąska 6 - kamienica;
 666. ul. Wąska 7 - kamienica;
 667. ul. Wąska 8 - kamienica;
 668. ul. Wąska 9 - dom;
 669. ul. Wąska 11 - kamienica;
 670. ul. Wąska 14 - dom;
 671. ul. Wąska 21 - kamienica;
 672. ul. Wąska 23/24/25 - kamienica;
 673. ul. Wąska 32 - dom;
 674. ul. Wąska 33 - dom;
 675. ul. Wąska 35/36 - kamienica
 676. ul. Wąska 48 - kamienica;
 677. ul. Wąska 49 - dom
 678. ul. Wąska 55 - kamienica;
679. ul. Wierzbowa 1 - dom;
 680. ul. Wierzbowa 11 - dom;

681. ul. Wigury 1 i 2 - dom;
682. ul. Wigury 17 - dom;
683. ul. Wigury 20 - dom;
684. ul. Wigury 23 - dom;
685. ul. Wigury 24 - dom;
686. ul. Wigury 29 - dom;
687. ul. Wigury 35,37 - domy bliźniacze;
688. ul. Wigury 36,38 - dom;
689. ul. Wigury 49 - dom;
690. ul. Wigury 59 - dom;
691. ul. Wigury 61 - dom;
692. ul. Wigury 74 - dom;
693. ul. Wigury 78 - dom;
694. ul. Wigury 84 - dom Pol. Stow. na Rzecz Osób
Upośledzonych Umysł.;
695. ul. Wigury 91 - dom;
696. ul. Wigury 93 - dom;
697. ul. Wilcza 7/8 - dom;
698. ul. Wilcza 9/10 - dom;
699. ul. Wilcza 15-22 - dom;
700. ul. Wodna - fragment pd-wsch odcinka murów
obronnych;
701. ul. Wodna 4 - kamienica;
702. ul. Wodna 5 - kamienica;
703. ul. Wodna 8 - Szpital św. Jerzego ob. Publiczne
Katolickie L.O.;
704. ul. Wodna 13 - dom;
705. ul. Wodna 18 - dom;
706. ul. Wojska Polskiego 1 - dom;
707. ul. Wojska Polskiego 2 - dom;
708. ul. Wojska Polskiego 3 - kamienica;
709. ul. Wojska Polskiego 6 - dom;
710. ul. Wojska Polskiego 7 - kamienica;
711. ul. Wojska Polskiego 9-10 - kamienica;
712. ul. Wojska Polskiego 11 - willa;
713. ul. Wojska Polskiego 12 - dom;
714. ul. Wojska Polskiego 14 - dom;
715. ul. Wojska Polskiego 15 - dom;
716. ul. Wojska Polskiego 16 - dom;
717. ul. Wojska Polskiego 17 - dom;
718. ul. Wojska Polskiego 17a - dom;
719. ul. Wojska Polskiego 18 - dom;
720. ul. Wojska Polskiego 18 - wiatrak;
721. ul. Wojska Polskiego 19 - dom;
722. ul. Wojska Polskiego 23 - kamienica;
723. ul. Wojska Polskiego 24 - dom;
724. ul. Wojska Polskiego 24a - dom;
725. ul. Wojska Polskiego 25 - kamienica;
726. ul. Wojska Polskiego 26 - kamienica;
727. ul. Wojska Polskiego 27 - kamienica;
728. ul. Wojska Polskiego 28 - kamienica;
729. ul. Wojska Polskiego 31 - dom;
730. ul. Wojska Polskiego 33 - kamienica;
731. ul. Wojska Polskiego 34 - kamienica;
732. ul. Wojska Polskiego 35 - kamienica;
733. ul. Wybickiego 1 - dom;
734. ul. Wybickiego 2 - dom;
735. ul. Wybickiego 3 - dom;
736. ul. Wybickiego 4 - dom;
737. ul. Wybickiego 5 - dom;
738. ul. Wybickiego 6 - dom;
739. ul. Wybickiego 7 - dom;
740. ul. Wybickiego 8 - dom;
741. ul. Wybickiego 8/9 - dom;
742. ul. Wybickiego 9 - dom;
743. ul. Wybickiego 10 - dom;
744. ul. Wybickiego 11 - dom;
745. ul. Wybickiego 12 - dom;
746. ul. Wybickiego 13 - dom;
747. ul. Wybickiego 14 - dom;
748. ul. Wybickiego 15 - dom;
749. ul. Wybickiego 19 - dom;
750. ul. Wybickiego 20 - dom;
751. ul. Wybickiego 21 - dom;
752. ul. Wybickiego 22 - dom;
753. ul. Wybickiego 23 - dom;
754. ul. Wybickiego 24 - dom;
755. ul. Wybickiego 25 - dom;
756. ul. Wybickiego 26 - dom;
757. ul. Wybickiego 27 - dom;
758. ul. Wyspiańskiego 6 - dom;
759. ul. Wyspiańskiego 11 - dom;
760. ul. Wyspiańskiego 12 - dom;
761. ul. Wyspiańskiego 13 - dom;
762. ul. Wyszyńskiego - kościół paraf. pw. Podwyższenia
Krzyża Świętego;
763. ul. Wyszyńskiego 3 - kamienica narożna;
764. ul. Wyszyńskiego 5 - kamienica;
765. ul. Wyszyńskiego 6 - kamienica;
766. ul. Wyszyńskiego 7 - kamienica;
767. ul. Wyszyńskiego 8 - dom;
768. ul. Wyszyńskiego 9 - kamienica;
769. ul. Wyszyńskiego 10 - Hala Miejska ob. Tczewskie
Centrum Kultury;
770. ul. Wyszyńskiego 11, ul. Boczna - kamienica z oficyną
tylną;
771. ul. Wyszyńskiego 12 - kamienica;
772. ul. Wyszyńskiego 13 - zespół plebanii kościoła
pw. Podwyższenia Krzyża Św.;
773. ul. Wyszyńskiego 15 - kamienica;
774. ul. Wyszyńskiego 17/19 - kamienica;
775. ul. Wyszyńskiego 21 - dom;
776. ul. Wyszyńskiego 22 - dom;
777. ul. Wyszyńskiego 23 - kamienica;
778. ul. Wyszyńskiego 24 - dom;
779. ul. Wyszyńskiego 25/25a - dom;
780. ul. Wyszyńskiego 26 - dom;
781. ul. Wyszyńskiego 27 - dom;
782. ul. Wyszyńskiego 28 - dom;
783. ul. Wyszyńskiego 29 - dom;
784. ul. Wyszyńskiego 30 - kamienica;
785. ul. Wyszyńskiego 31 - kamienica;
786. ul. Wyszyńskiego 33 - kamienica;
787. ul. Wyszyńskiego 35/37 - kamienica;
788. ul. Wyszyńskiego 39 - kamienica z restauracją;
789. ul. Wyszyńskiego 45 - Hotel Dworcowy;

790. ul. Za Dworcem 1 - dom;
 791. ul. Za Dworcem 3/4 - zespół cukrowni;
 792. ul. Za Dworcem 6 - dom;
 793. ul. Za Dworcem 7- dom w zespole cukierni Preussa;
 794. ul. Za Dworcem 9 - gazownia kolejowa;
795. ul. Zamkowa 1 - budynek w zespole browaru;
 796. ul. Zamkowa 2/3 - browar;
 797. ul. Zamkowa 5/6 - budynek leżakowni w zespole browaru;
 798. ul. Zamkowa 8 - kamienica;
 799. ul. Zamkowa 9 - kamienica;
 800. ul. Zamkowa 11- kamienica;
 801. ul. Zamkowa 13 - dom właściciela tartaku;
 802. ul. Zamkowa 16 - kamienica;
 803. ul. Zamkowa 18 - kamienica;
 804. ul. Zamkowa 19 - kamienica;
 805. ul. Zamkowa 19a b - kamienice bliźniacze;
 806. ul. Zamkowa 21 - kamienica;
 807. ul. Zamkowa 21b - kamienica;
 808. ul. Zamkowa 21c - dom;
809. ul. Zamkowa 22 - dom z oficyną boczną
 810. ul. Zamkowa 23 - oficyna mieszkalna;
 811. ul. Zamkowa 24 - dom;
 812. ul. Zamkowa 26 - dom i oficyna z warsztatem;
 813. ul. Zamkowa róg ul. Wodnej - transformator;
814. ul. Zielona 5 - willa;
 815. ul. Zielona 6 - dom;
816. ul. Żuławska 1 - kamienica;
 817. ul. Żuławska 2 - dom;
 818. ul. Żuławska 3 - dom;
819. ul. Żwirki 21 - dom;
820. Most kolejowo-drogowy na Wiśle
821. Stacja Rozrządowa ZT - budynek administracyjny;
 822. Stacja Rozrządowa ZT - magazyn;
 823. Stacja Rozrządowa ZT - nastawnia kolejowa;
 824. Stacja Rozrządowa ZT - parowozownia;
 825. Stacja Rozrządowa ZT - warsztaty kolejowe.

5.4.2. Obiekty archeologiczne

NR KOLEJNY WYZNACZONYCH W MPZP STREF OCHRONY ARCHEOLOGICZNEJ	MIEJSCOWOŚĆ	CHARAKTER OBIEKTU	ZAKRES OCHRONY	UWAGI
1.	Tczew	Ślad osadniczy z okresu wpływów rzymskich	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
2.	Tczew	zwarty zespół osadnictwa pradziejowego z epok: neolitu, brązu, wczesnej epoki żelaza, okresu wpływów rzymskich, wczesnego średniowiecza, średniowiecza i nowożytnej	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
3.	Tczew	osada neolityczna, osada z okresu wpływów rzymskich, punkty osadnictwa z wczesnego średniowiecza i średniowiecza	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
4.	Tczew	osada neolityczna, osada z okresu wpływów rzymskich, punkt osadnictwa średniowieczny	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
5.	Tczew	osada neolityczna	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
6.	Tczew	urządzenie produkcyjno – gospodarcze, średniowiecze	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
7.	Tczew	cmentarzysko, poł. I w. p.n.e. – I-II w. n.e.	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
8.	Tczew	osada z wczesnego	badania wykopaliskowe	opinia MA**

		średniowiecza, cmentarzysko z wczesnej epoki żelaza i okresu wpływów rzymskich	wyprzedzające/nadzór archeologiczny	w Gdańsku
9.	Tczew	domniemana lokalizacja grodziska z wczesnego średniowiecza, cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
10.	Tczew	obszar Starego Miasta, dawny ośrodek miejski, warstwy zabytkowe	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
11.	Tczew	punkt osadnictwa średniowieczny	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
12.	Tczew	punkt osadnictwa średniowieczny	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
13.	Tczew	ślady osadnictwa z neolitu i pradziejowe, punkt osadnictwa średniowieczny	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
14.	Tczew	ślady osadnictwa średniowieczne i nowożytnie	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
15.	Tczew	cmentarzysko z wczesnej epoki żelaza	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
16.	Tczew	ślady osadnictwa z neolitu, punkt osadnictwa średniowieczny	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
17.	Tczew	punkt osadnictwa średniowieczny	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
18.	Tczew	osada neolityczna	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
19.	Tczew	zespół osadnictwa pradziejowego z epok: neolitu, wczesnej epoki żelaza, wczesnego średniowiecza i średniowiecza	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku
20.	Tczew	ślady osadnictwa z neolitu	badania wykopaliskowe wyprzedzające/nadzór archeologiczny	opinia MA** w Gdańsku

*MPZP – Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Tczewa

**MA w Gdańsku – Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

5.5.1. Układ urbanistyczny

Układ urbanistyczny Starego Miasta, wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 16.07.1959 r., pod nr 112* - pochodzi z końca XIII w. Układ o wysokiej wartości artystycznej, kulturalnej i historycznej. Posiada układ bardzo regularny z kwadratowym

rynkiem i prostokątną siecią ulic, położony na wzniesieniu, które od północy, wschodu i południa stwarza naturalną obronność.

5.5.2. Obiekty nieruchome i zespoły zabudowy wpisane do rejestru zabytków

Wiatrak przy ul. Wojska Polskiego 18 B wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 18.01.1960 r., pod nr 143*. Pochodzi z początku XIX w. założony na rzucie ośmioboku, podpiwniczony, na ceglanej podmurówce, drewniany o konstrukcji szkieletowej pokrytej od zewnątrz deskami. Stropy drewniane, schody wewnętrzne drewniane, drabiniaste. Trzykondygnacyjna bryła jest ruchoma, posiada osadzone na wale drewniane skrzydła i wydłużoną w przeciwnym kierunku - przeciwwagę. We wnętrzu, oprócz głowicy z pozostałościami mechanizmów, nie zachowały się inne elementy mechanizmu dawnego młyna.

Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 04.01.1972 r. pod nr 563*. Budowany od II połowy XIII wieku do końca XIV w. - fundacji księcia pomorskiego Sambora. Wieża i dachy zostały częściowo zniszczone przez pożary w latach 1433, 1577 oraz w czasie II wojny światowej. Kościół został odbudowany w 1597 r., a gruntownie remontowany w latach 1839-1841, 1946-1953. Najstarszą częścią budowli jest dolna partia wieży z 1275 r. Prezbiterium, nawa główna i boczne, zakrystia i kruchta od strony południowej pochodzą z końca XIII w. Kaplice boczne z ok. połowy XIV w., bogate gwieździste sklepienia prezbiterium, nawy, zakrystii i części kaplic pochodzą z II połowy XVI w. Po remoncie w 1597 r. wieżę zakończono drewnianą nadbudową. W połowie XIX w. górne partie murów kościoła i szczyty przemurowano obniżając o ok. 5 m. Kościół stanowi jeden z cenniejszych przykładów monumentalnej gotyckiej budowli sakralnej na Pomorzu.

Kościół p.w. Św. Stanisława Kostki przy obecnym Placu Św. Grzegorza wpisany do rejestru zabytków wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 04.01.1972 r., pod nr 564*. Ufundowany w 1289 r. przez księcia pomorskiego Mestwina, który sprowadził do miasta zakon dominikanów. Kościół budowano do końca XIV w. Prezbiterium stanowiące najstarszą część budowli ukończono po 1308 r. w połowie XIV w. Sklepienia nawy i prezbiterium w połowie XVI w. Kościół jest budowlą gotycką, jednonawową, pięcioprzęślową na planie nieregularnego prostokąta z niższym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium i zakrystią od północy. Nad kruchtą wejściową od zachodu wznosi się smukła ośmioboczna wieża z sygnaturką, przykrytą namiotowym hełmem. Korpus główny i prezbiterium posiadają odrębne dwuspadowe dachy kryte dachówką holenderską. Mury budowli zachowały jednolity układ, w dolnych partiach prezbiterium i zakrystii fragmenty wątku wendyjskiego.

Budynek klasztorny zakonu żebraczego Dominikanów wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 04.01.1972 r., pod nr 564*. Stanowi część zespołu klasztornego wraz z kościołem p.w. św. Stanisława Kostki. Został wzniesiony w I poł. XIV w. Obiekt był wielokrotnie przebudowany od XVII do XIX w. Zachowując części gotyckich piwnic oraz ścian do poziomu I kondygnacji. Po kasacji klasztoru w 1810 r. obiekt został przekazany na cele szkolne i funkcję tę pełni do dziś stanowiąc siedzibę Szkoły Muzycznej. W czasie gruntownego remontu przeprowadzonego w latach 1967-1971 dach przepruto dwoma rzędami lukarn od strony zachodniej i wschodniej w związku z adaptacją poddasza na sale szkolne.

Zespół obwarowań miejskich Starego Miasta wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 4.01.1972 r., pod nr 565*. Wzniesiony przez Krzyżaków po zniszczeniu miasta w 1308 r. W XIV w. otoczono osadę pierścieniem fortyfikacji murowanych z 12 basztami i 3 bramami. Pozostałe do dziś fragmenty murów zlokalizowane przy południowej pierzei ul. Wodnej

u zbiegu z ul. Chopina, północnej pierzei ul. Wąskiej, przy ul. Łaziennej i Podmurnej. Fragmenty murów i baszty zlokalizowane wzdłuż zachodniej pierzei ul. Podmurnej mają wysokość ok. 5 m i grubość muru ok. 1 m, układ cegieł gotycki i nieregularny. W najwyższej partii muru zachował się ślad średniowiecznego ganku osłoniętego niegdyś blankami. Relikty średniowiecznych obwarowań miejskich Tczewa posiadają charakterystyczne cechy budownictwa obronnego z początku XIV w. o dużej wartości historycznej i zabytkowej.

Dom przy ul. Mickiewicza 17 wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 4.01.1972 r., pod nr 566*. Wzniesiony został na początku XIX w., częściowo przebudowany na pocz. XX w. Założony na planie wydłużonego prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym, z mieszkalnym poddaszem. Wczesnoklasycystyczny wystrój zewnętrzny: Trójkątny szczyt frontowy od południa obwiedziony gzymsem, zwieńczony prostokątnym przyczółkiem zdobionym dekoracyjną muszlą ze spływami wolutowymi, flankowany na narożach dwoma kamiennymi wazonami na cokółkach, międzykondygnacyjny fryz opaskowy, drewniany profilowany gzymś, opaski okienne i boniowanie w elewacji zachodniej tworzą z budynku jeden z ciekawych przykładów zabudowy mieszkalnej miasta z pocz. XIX.

Budynek dawnego browaru przy ul. Zamkowej 2/3 wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 26.08.1986 r., pod nr 1129*. Zlokalizowany we wschodniej pierzei ul. Zamkowej, pochodzi z 1890 r., założony na planie prostokąta, dwutraktowy z zachowanym pierwotnym układem wewnątrz, zbudowany z cegły licówki żółtej na fundamentach ceglanych. W szczycie północnym tondo z inicjałami J. A. i datą 1890. Budynek browaru jest jednym z nielicznych zachowanych na terenie województwa obiektów przemysłowych.

Cmentarz austriacki (jeńców pruskich w monarchii austro-węgierskiej) usytuowany na osiedlu Suchostrzygi przy ul. Jagiellońskiej, wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 18.10.1994 r., pod nr 1486*. W roku 1888 r. został wybudowany obelisk z piaskowca o formach klasycystycznych, okolony 3 granitowymi stopniami i medalionie, w którym w 1997 r. (po kradzieży poprzedniego) umieszczono wykonanego z brązu dwugłowego orła, a pod nim na płaszczyźnie pomnika wyryto dewizę Habsburgów: „viribus unitis”, a poniżej napis „Pamięci żołnierzy austriackich zmarłych w Prusach w czasie wojny w 1866 r.” Jedynym cennym historycznym elementem jest pomnik - obelisk wykonany z piaskowca w 1888 r.

Dom przy ul. Wojska Polskiego 15 wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 04.07.1995 r., pod nr 1552*. Zbudowany w końcu XVIII w. na zrębach starszego, w którym wg. Tradycji mieścił się zajazd. Wzniesiony z drewna na ceglanej podmurówce, podpiwniczony w części południowej, w piwnicy sklepienia kolebkowe. Parterowy z mieszkalnym poddaszem w wysokim mansardowym dachu, krytym dachówką esówką. Elewacje frontowa i boczna szalowane pionowo, tylna przysłonięta późniejszą przybudówką. W partii szczytu wschodniego zachowany fragment drewnianej woluty z rozetką. Mimo zniekształcenia bryły przez niefortunną dobudówkę, budynek stanowi ciekawy i unikatowy przykład budownictwa podmiejskiego z końca XVIIIw.

Kamienica przy ul. Wojska Polskiego 27 wpisana do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 4.07.1995 r., pod nr 1553*. Prezentuje typ kamienicy czynszowej, posadowionej w ciągu zabudowy pn. pierzei ulicy. Wzniesiona w 1912 r. murowana z cegły o tynkowanych elewacjach. Kamienica wyróżnia się na tle innych realizacji z tego czasu monumentalną bryłą urozmaiconą kompozycją fasady, bogatą dekoracją detalu architektonicznego oraz zachowaniem wystroju wnętrza.

Willa przy ul. Westerplatte 10 wpisana do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 11.07.1995 r., pod nr 1554*. Zbudowana została w 1911 r. w stylu eklektycznym, z wystrojem neobarokowy i secesyjnym. Wolnostojąca, założona na nieregularnym planie, którego podstawę stanowi kwadrat rozbudowany o półkoliste i prostokątne ryzality, werandę oraz ganek poprzedzony schodami. Bryła budynku niejednorodna, w zasadzie dwukondygnacyjna na wysokich piwnicach, wzbogacona o zróżnicowane wysokością ryzality z odmiennie ukształtowanymi szczytami, przykryta dachem stanowiącym połączenie dachu płaskiego, dwuspadowego i mansardowego. Obiekt wzniesiony dla zamożnego kupca zbożowego zdecydowanie wyróżnia się spośród realizacji powstałych w tym czasie, malowniczością bryły oraz różnorodnością zachowanego detalu i jest przykładem budownictwa stanowiącego wizytówkę ówczesnej elity finansowej miasta.

Zespół dawnej Fabryki Wyrobów Metalowych stanowiący obecnie siedzibę Centrum Wystawienniczo-Regionalnego Dolnej Wisły i Muzeum Wisły, wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 28.08.1997 r., pod nr 1644*. Obiekt wzniesiono w 1883 r. na miejsce rozebranego na potrzeby budowanego na Wiśle mostu - Szańca Środkowego. Zespół składa się z budynku biurowo-produkcyjnego, produkcyjnego, kotłowni, magazynu i pralni, murowanych z cegły o licowanych elewacjach. Dawny budynek produkcyjny usytuowany wzdłuż ul. 30-Stycznia składa się z części starszej, przykrytej dachem o rzadko spotykanej konstrukcji „skorupkowej” wspartej środkiem na żeliwnych kolumnach oraz części północnej dobudowanej w latach 1921-22. Zespół zabudowań dawnej fabryki stanowi przykład ukształtowania przestrzenno - architektonicznego budownictwa przemysłowego końca XIX i 1 ćw. XX w. Lokalizacja w nim Muzeum Wisły gwarantuje temu zespołowi najkorzystniejszą ekspozycję walorów architektonicznych oraz prawidłową eksploatację całego założenia.

Trzy środkowe przęsła (4, 5, 6), wraz z filarami (3, 4, 5) mostu drogowego wpisane do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 21.03.2000 r., pod nr 1705*. W latach 1851-1857 miejsce miała budowa mostu drogowego. Układ konstrukcyjny: 6 przęseł po 130, 88 m kraty wielokrotne z jazdą dołem, z gęstym wykratowaniem o pasach równoległych, wzmocnionych dodatkowo nad podporami środkowymi. Trzy środkowe przęsła mostu drogowego stanowią pozostałość dawnego, pierwszego stalowego mostu na Wiśle, prezentującego najnowocześniejsze wówczas rozwiązanie techniczne wg. Projektu Karla Lenze. Zastosowana kratownice wielokrotną o pasach równoległych z pionowymi tężnikami i siatką płaskowników. Bogata oprawa architektoniczna w formie murowanych przyczółków z bramami wjazdowymi od strony Lisewa i Tczewa, ujętymi rzeźbiarsko opracowanymi portalami, oraz 5 filarów wzbogaconych 14 neogotyckimi wieżami z żółtej cegły stanowiły dzieło architekta Fryderyka Augusta Stülera.

Dom z relikami gotyckiej baszty i murów miejskich zachowanymi w piwnicy oraz przy elewacji wschodniej przy ul. Wyszyńskiego 8 wpisany do rejestru zabytków *decyzją Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku z dnia 19.03.2009 r., pod nr 1848*. Dzisiejszy dom stoi w miejscu ośmiobocznej baszty, przy dawnej bramie Młyńskiej. Relikty tej baszty widoczne są w piwnicy (narożnik kamienny). Stojący obecnie budynek wzniesiono w 1 poł. XIX w., później podlegał przemianom: w części frontowej wprowadzono sklepy z witrynami, zrezygnowano z okiennic, dano nowe tynki. Jest to budynek wolnostojący, jednokondygnacyjny, podpiwniczony, z dwukondygnacyjnym poddaszem, kryty dachem dwuspadowym. Elewacja frontowa (zachodnia) pięcioosiowa, na niskim cokole, zwieńczona trójkątnym szczytem. Na skrajnych osiach witryny, na drugiej i czwartej osi od północy drzwi do sklepów, na osi środkowej drzwi główne. Wszystkie otwory, z wyjątkiem drzwi głównych, ujęte prostymi opaskami. W otworze drzwi głównych szerokie, płycinowe ościeża z drewnianą opaską. Dolna kondygnacja poddasza czteroosiowa, okna na wydatnych parapetach wspartych na konsolkach, ujęte płaskimi opaskami. Górna kondygnacja poddasza dwuosiowa, okna wsparte na wspólnym, wydatnym parapecie

na konsolkach, ujęte płaskimi opaskami, nad oknami proste naczółki. Szczyt zwieńczony profilowanym gzymsem.

5.5.3. Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków

Kamienica przy ul. Chopina 13. Budynek wzniesiony około 1870-1885 r. Jest to dom dawnego właściciela octowni. W 1970 r. kapitalny remont: zmieniono piece i skuto sztukaterie. Budynek był integralnie związany z zespołem fabryki octu i musztardy (dom dawnego właściciela octowni), jest najbardziej reprezentacyjną częścią zespołu. Obiekt wyróżnia się na tle miasta wyjątkowo bogatym opracowaniem elewacji, jednorodnością stylistyczną. Podkreśla historyczny charakter ulicy. Posiada zachowaną niemal w całości substancję zabytkową (drzwi główne, część okien). We wnętrzu zachowany układ, drewniane schody z balustradą, drzwi do mieszkań, posadzka z lastriko z geometrycznymi zdobieniami.

Dom przy ul. Czyżykowskiej 1. Budynek wzniesiony na przełomie XVIII i XIX w. Budynek wzniesiony z drewna, wyróżnia się na tle miasta ze względu na unikatową konstrukcję, formę oraz detal snycerski. Należy do grupy zanikających już w krajobrazie Tczewa budynków w konstrukcji drewnianej. Jest jednym z istotnych elementów nadających historyczny charakter miasta. Posiada zachowaną niemal w całości substancję zabytkową (wystrój elewacji, schody granitowe w elewacji tylnej, zachowane jedno okno na poddaszu w elewacji bocznej, zachowane dwie pary drzwi w elewacji tylnej, schody drewniane z toczonymi tralkami i słupkami, nadświetle drzwi w wiatrołapie, stropy, więźbę dachową).

Willa (obecnie siedziba Powiatowej Poradni Psychologicznej) przy ul. Kołłątaja 5. Budynek wzniesiony około 1900 r. Budynek o charakterze willowym, z werandą na piętrze od strony parku miejskiego. Wartością jest zachowana niemal w całości oryginalna substancja zabytkowa łącznie z oryginalnymi elementami wnętrza: drewniane schody z balustradą, drzwi z profilowanymi opaskami, podłogi drewniane. Dodatkowo zachowany jest układ wnętrza. Jednocześnie wyróżnia się na tle miasta ciekawym opracowaniem elewacji, detalem architektonicznym, jednorodnością stylistyczną. Ponadto obiekt jest jednym z istotnych elementów nadających historyczny charakter ulicy.

Fragment muru obronnego przy ul. Krótkiej. Pierścień murów obronnych z trzema bramami i dwunastoma basztami powstał w XIV w., zastąpił on trzynastowieczne fortyfikacje drewniano-ziemne. Mury powstały po stronie zewnętrznej wałów, po likwidacji wałów w ich miejscu wprowadzono parcele i wzniesiono budynki wsparte tylnymi ścianami o mur obronny. Zapewne do XVII w. mury miejskie służyły do obrony czynnej, świadczą o tym stanowiska artyleryjskie na koronie obniżonych wtedy murów, częściowo zachowane na odcinku południowym (ul. Krótka nr 3 i 4).

Dawna poczta dworcowa (ob. budynek biurowo-mieszkalny) przy ul. 1-ego Maja 10 Budynek powstał około 1865 r. Budynek dawnej poczty jest jednym z ważniejszych elementów zespołu zabudowy kolejowej integralnie związanych z funkcjonowaniem kolei. Budynek wzniesiony w stylu neogotyku, wyróżnia się na tle miasta ciekawym opracowaniem elewacji, detalem architektonicznym, jednorodnością stylistyczną. Należy do grupy nielicznych neogotyckich budynków na terenie miasta. Substancja zabytkowa zachowana niemal całkowicie (drzwi główne, drzwi w elewacji tylnej, większość okien). We wnętrzu historyczny układ, drewniane schody z balustradą z toczonymi tralkami w przednim traktcie, żeliwne schody z żeliwną, ażurową balustradą w tylnym traktcie, drzwi do mieszkań, w przednim traktcie podłogi drewniane, w tylnym – posadzka z kolorowych płytek.

Budynek Przedsiębiorstwa Wodnego przy ul. Nad Wisłą 7. Budynek wzniesiony został ok. 1915 r. Do około połowy XIX w. na terenie tym znajdował się zimowy port pontonowy, dawny XIX-wieczny budynek urzędu zlokalizowany był na zapleczu obecnego, funkcja inspektoratu kontynuowana jest do dziś. Budynek wzniesiony z czerwonej cegły, wyróżnia się na tle miasta ciekawym opracowaniem

elewacji, detalem architektonicznym, jednorodnością stylistyczną, zachowaniem substancji zabytkowej (stolarka okienna, pokrycie dachu). Jest jednym z istotnych elementów nadających historyczny charakter nadbrzeżnej części miasta. Posiada wysokie wartości historyczne związane z gospodarką wodną nadwiślańskiego miasta. Z uwagi na lokalizację stanowi charakterystyczną dominantę w panoramie miasta. Jednocześnie budynek ten należy do grupy reprezentacyjnych obiektów administracji i użyteczności publicznej.

Szkoła Podstawowa Mniejszości Niemieckiej przy ul. Parkowej 1. Niemieckie stowarzyszenie Deutscher Schulverein, wybudowało w 1934 r. nowoczesny gmach, jako szkołę dla dzieci tczewskiej mniejszości niemieckiej. We wrześniu 1948 r. w budynku tym rozpoczęła działalność 11-letnia Szkoła Ogólnokształcąca Stopnia Podstawowego i Licealnego. Budynek szkoły wzniesiony z czerwonej cegły, w stylu modernistycznym, wyróżnia się na tle miasta ciekawą bryłą oraz opracowaniem elewacji. Ciekawym elementem architektonicznym jest umieszczona na kalenicy pośrodku budynku sygnaturka z zegarem. Obiekt stanowi ważne świadectwo dziejów tczewskiego szkolnictwa w okresie międzywojennym. Jednocześnie do dziś zachowana została ciągłość funkcji. Budynek jest unikalnym w skali miasta przykładem architektury modernistycznej.

Kaplica na cmentarzu katolickim przy ul. 30-tego Stycznia. Kaplica wzniesiona pod koniec XIX w. Budynek wzniesiony w stylu neogotyku, usytuowany w centralnej części cmentarza, stanowiąc jego dominantę funkcjonalną i przestrzenną. Podkreśla historyczny charakter cmentarza. Należy do grupy nielicznych neogotyckich budynków na terenie miasta. Wyróżnia się ciekawym opracowaniem elewacji z umieszczoną nad wejściem głównym płaskorzeźbą Chrystusa Zmartwychwstałego oraz detalem architektonicznym, jednorodnością stylistyczną, zachowaniem pierwotnej substancji zabytkowej.

Willa - dom właściciela fabryki wyrobów metalowych - Kelcha przy ul. 30-tego Stycznia 5. Budynek wzniesiony pod koniec XIX w. Budynek był integralnie związany z zespołem fabryki wyrobów metalowych (dom właściciela – Kelcha). Dawna fabryka została wpisana do rejestru zabytków, wpis nie objął wówczas willi ze względu na odrębną własność. Obiekt wyróżnia się na tle miasta ciekawym opracowaniem elewacji, detalem architektonicznym, jednorodnością stylistyczną. Posiada zachowaną niemal w całości substancję zabytkową (drzwi główne, okna, werandy). We wnętrzu zachowany układ, drewniane schody z balustradą z toczonymi tralkami, drzwi do mieszkań, posadzka z płytek na klatce schodowej.

Kaplica ewangelicka przy ul. 30-tego Stycznia 61. Budynek wzniesiony w 1883 r. Pierwotnie kaplica cmentarza ewangelicko-augsburskiego. Obecnie siedziba parafii ewangelickiej. Budynek wzniesiony w stylu neogotyku, usytuowany we wschodniej części cmentarza stanowi jego dominantę funkcjonalną i przestrzenną. Kaplica wraz z budynkiem gospodarczym, ogrodzeniem i bramą stanowią jednorodny, integralnie ze sobą powiązany zespół budowli cmentarnych, podkreślając historyczny charakter miejsca. Kaplica należy do grupy nielicznych neogotyckich obiektów na terenie miasta. Wyróżnia się ciekawym opracowaniem elewacji, detalem architektonicznym, jednorodnością stylistyczną, zachowaniem substancji zabytkowej. We wnętrzu zachowany układ.

Szkoła Żeńska (później Szkoła Morska, obecnie I Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej – Curie) przy ul. Szkoły Morskiej 1. Budynek wzniesiony został w 1911 r., początkowo mieściła się w nim Szkoła Żeńska. W latach 1920 – 1930 miała tu swoją siedzibę Szkoła Morska. Obiekt wyróżnia się na tle miasta ze względu na monumentalną bryłę, formę oraz detal architektoniczny. Posiada zachowaną w dużym stopniu substancję zabytkową (część drzwi wejściowych, pokrycie dachu, drzwi wewnętrzne, schody żelbetowe z dekoracyjną balustradą). Budynek ma ogromne znaczenie dla historii Polski; początkowo pełnił funkcję Szkoły Żeńskiej. Następnie utworzono tu Szkołę Morską, pierwszą wyższą

uczelnię morską w Polsce, która była zalążkiem kształcenia kadry polskiej marynarki handlowej i była podstawą jej dynamicznego rozwoju. Ze szkołą związany był polski żaglowiec szkolny „Lwów” - pierwsza polska jednostka szkoleniowa dla nawigatorów. 11 maja 1924 r. powstał w tym gmachu Polski Związek Żeglarski, istniejący po dzień dzisiejszy. Do dziś zachowana została ciągłość funkcji oświatowej; od 1 września 1948 w gmachu szkoły mieści się I Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej – Curie.

Fragment murów obronnych przy ul. Wodnej. Pierścień murów obronnych z trzema bramami i dwunastoma basztami powstał w XIV w., zastąpił on trzynastowieczne fortyfikacje drewniano-ziemne. Przedmiotowy fragment murów stanowi część zachowanego zespołu obwarowań średniowiecznych miasta. Część tego zespołu została wpisana do rejestru zabytków z pominięciem odcinków przy ul. Krótkiej i Wodnej. Pierwotna substancja zabytkowa tych murów w dużym stopniu się zachowała. Mury obronne posiadają wysokie wartości historyczne i kulturowe. Obecnie odcinek ten stanowi cenne świadectwo średniowiecznej historii miasta.

Kamienica przy ul. Kardynała S. Wyszyńskiego 3. Budynek wzniesiony w 1900 r. Zbudowany w miejscu starszego, właścicielem był pastor Ludwig Helmetag. W 1923 r. nastąpiła przebudowa domu, jako właściciel występuje wówczas Bank Ludowy. Budynek wzniesiony w stylu historyzującym, wyróżnia się na tle miasta bogatym detalem architektonicznym, jednorodnością stylistyczną. Wartością jest zachowana niemal w całości oryginalna substancja zabytkowa łącznie z oryginalnymi elementami wnętrza (zachowany układ wnętrza, drzwi główne, część okien, drzwi wewnętrzne, podłogi, schody z tralkową balustradą). Dzięki swej monumentalnej bryle i opracowaniu elewacji jest jednym z istotnych elementów nadających historyczny charakter pierzei (z 1 ćw. XX w.).

Kamienica przy ul. Kardynała S. Wyszyńskiego 17/19 (d. 30). Budynek wzniesiony około 1900 r. Budynek wzniesiony w stylu historyzującym, wyróżnia się na tle miasta ciekawym detalem architektonicznym, jednorodnością stylistyczną. Wartością jest zachowana niemal w całości substancja zabytkowa (zachowany układ wnętrza, drzwi główne, większość okien, drzwi wewnętrzne, podłogi, schody z tralkową balustradą). Dzięki swej monumentalnej bryle i opracowaniu elewacji, jest jednym z istotnych elementów nadających historyczny charakter pierzei (z przełomu XIX i XX w.).

Budynek leżakowni w zespole browaru przy ul. Zamkowa 5/6. Budynek składowy dla leżakowni piwa i słodu zbudowany w 1905 r. Budynek był integralnie związany z zespołem budynków dawnego browaru. Część zespołu została wpisana do rejestru zabytków, wpis nie objął wówczas leżakowni piwa i słodu. Budynek wyróżnia się na tle miasta ciekawym opracowaniem elewacji, jednorodnością stylistyczną. Substancja zabytkowa (architektura) zachowana niemal w całości. Jest jednym z istotnych elementów nadających historyczny charakter tej części miasta.

Kamienica przy ul. Zamkowej 16. Budynek wzniesiony w 1907 r. Budynek wzniesiony w stylu eklektycznym, wyróżnia się na tle miasta bogatym opracowaniem plastycznym elewacji frontowej z cegły licówki z detalem wykonanym w tynku, naśladującym kamienne ciosy. Jest jednym z istotnych elementów nadających historyczny charakter ulicy Zamkowej. Posiada zachowaną w znacznym stopniu substancję zabytkową i ciekawy wystrój wnętrza (zachowany wystrój elewacji, układ wnętrza – zmieniony częściowo na parterze, drzwi, podłogi, drzwi do mieszkań, szafy, stropy, więźba dachowa).

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. atrakcyjne położenie względem dużych aglomeracji (Trójmiasto), 2. położenie w pobliżu Malborka oraz atrakcyjnych turystycznie Żuław, 3. położenie nad Wisłą – dogodny dostęp do rzeki, 4. duże nasycenie miasta obiektami zabytkowymi, 5. zachowana zabudowa historyczna zwłaszcza kościoł gotycki, kamienice mieszczańskie z XIX/XX w. na średniowiecznych piwnicach, zachowany detal architektoniczny, 6. dobre rozpoznanie zasobów dziedzictwa kulturowego z terenu miasta, 7. dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru na podstawie Uchwał Rady Miejskiej w Tczewie: (1) Nr XXXI/292/2005 z dnia 28 kwietnia 2005 r. i (2) Nr XL/355/2006 z dnia 26 stycznia 2006r. 8. dogodne warunki rozwoju transportu rzecznego, 9. możliwość połączeń wodnych z morzem oraz południem kraju. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. zły stan techniczny znacznej części obiektów zabytkowych, 2. niewystarczające środki finansowe na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych, 3. niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytego dbania o zabytki, 4. niedostatek wyspecjalizowanych jednostek projektowych i nadzorujących
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. wzrost zainteresowania właścicieli zabytków ochroną i pracami konserwatorskimi, 2. wzrost świadomości społecznej – celowość ochrony zabytków, 3. efektywna współpraca nadzoru budowlanego i służb konserwatorskich, 4. współpraca z wyspecjalizowanymi jednostkami projektowymi, 5. wspieranie rozwoju turystyki przez władze miasta, 6. budowa tras turystycznych i szlaków z uwzględnieniem obiektów zabytkowych, 7. budowa baz turystycznych z wykorzystaniem obiektów i obszarów o wartościach historycznych i kulturowych, 8. pozyskiwanie funduszy na działania strukturalne dotyczące ochrony zabytków, 9. edukacja w dziedzinie zarządzania dziedzictwem kulturowym, 10. opracowany Program rewitalizacji miasta Tczewa, 11. przyjęcie roli współośrodka promocji kultury kociewskiej, 12. zlokalizowanie biura Lokalnej Organizacji Turystycznej w Centrum Wystawienniczo-Regionalnym Dolnej Wisły (Muzeum Wisły), 13. rozwijanie idei bramy Żuław i realizacja rozwoju turystycznej sieci dróg wodnych Żuław. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych, 2. samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień i pozwoleń konserwatorskich, 3. niedostateczna świadomość inwestorów odnośnie zasadności ochrony zabytków 4. naciski na ograniczenie zakresu ochrony obiektów zabytkowych z uwagi na źle rozumiane potrzeby inwestycyjne, stosowane wobec służb konserwatorskich, 5. klęski i zdarzenia losowe, 6. brak skutecznej egzekucji prawa, 7. degradacja mieszkalnych obiektów zabytkowych przez przypadkowe działania inwestycyjne, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro zabytku (dobro społeczne), 8. zagrożenie nadmierną komercjalizacją zabytków, prowadzącą do zbyt agresywnego inwestowania w odniesieniu do zabytkowych obiektów.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013 służyć ma ochronie, sukcesywnej rewaloryzacji i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego do różnych dziedzin życia społecznego.

Realizacja celów określonych w *Programie* wymagać będzie *zmian świadomości*, szczególnie w dziedzinie odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego oraz właścicieli zabytkowych obiektów za ich stan oraz różnych podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych odpowiadających za *ład i zagospodarowanie przestrzenne* oraz *ochronę środowiska naturalnego i kulturowego*, a także wyznaczających kierunki rozwoju miasta Tczewa.

Wynikiem powinno być przejście od zaniechania lub co najwyżej pasywnej i biernej ochrony oraz częściowych działań konserwatorskich do stosowania zintegrowanego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego.

Ramy programowe *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013* wyznaczają tezy problemowe, wskazujące na :

- umożliwienie finansowania i racjonalnego wykorzystania środków finansowych na utrzymanie krajobrazu kulturowego oraz ratowanie obiektów o szczególnych wartościach historycznych,
- wspieranie i kreowanie różnorodnych form i metod umożliwiających ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami – stymulowanie zasad partnerstwa oraz odpowiedzialności właścicieli obiektów o podstawowym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego na terenie miasta,
- podnoszenie walorów zabytkowych i wykorzystanie ich w promocji kultury i dla rozwoju turystyki w gminie a zwłaszcza jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarczy miasta,
- umożliwienie kreowania i realizowania lokalnych projektów związanych z kompleksowymi pracami konserwatorskimi i restauratorskimi oraz chroniącymi krajobraz kulturowy dla osiągnięcia zauważalnych i wymiernych efektów jakościowej zmiany,
- kreowanie modelu odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego w mieście wśród mieszkańców i we władzach samorządowych,
- wspieranie aktywności lokalnej w działaniach mających na celu poszanowanie materialnego dziedzictwa,
- poszukiwanie i wspieranie projektów związanych z kreowaniem i wdrażaniem nowych form opieki nad zabytkami i ich promocji /np. szlaki turystyczno-historyczne, ożywianie zabytków/,
- włączenie kultury i dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia zgodnie z zasadami planowania i wdrażania programów prorozwojowych, stosownie do oczekiwań mieszkańców gminy poprzez uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno-ekonomicznym miasta.

Cel strategiczny *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013* to: ***zachowanie i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, służąca budowaniu tożsamości mieszkańców oraz rozwojowi gospodarczemu.***

Metodą do realizacji tak określonego celu będzie:

jakościowe i ilościowe powiększenie form ochrony zabytków i opieki nad zabytkami stosowanych przez władze gminy przy wykonywaniu zadań własnych realizowanych na rzecz lokalnego środowiska: infrastruktury podstawowej, społecznej oraz lokalnej społeczności.

Cel będzie osiągany w ramach trzech Priorytetów:

- I. OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA
- II. ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM MIASTA
- III. PROMOCJA, EDUKACJA I DOKUMENTACJA WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA

Priorytety zaś będą realizowane w ramach wskazanych w tabeli zadań:

ZACHOWANIE I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI MIESZKAŃCÓW ORAZ ROZWOJOWI GOSPODARCZEMU	
Priorytety	Zadania
I. OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uwzględnianie problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach programowych miasta, 2. Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych najcenniejszych elementów krajobrazu i dziedzictwa kulturowego – w szczególności widoku od strony Wisły, 3. Wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych na obszarach zabytkowych w zgodzie z historyczną kompozycją historycznego układu urbanistycznego i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy, 4. Monitoring gminnej ewidencji zabytków polegający na: <ul style="list-style-type: none"> - ocenie bieżącego stanu zachowania obiektów zabytkowych, - konieczności przeprowadzania prac konserwatorskich, remontowych, budowlanych, - konieczności dokonania zmian w sposobie użytkowania, - ocenie potencjalnych zagrożeń, 5. Sporządzanie raportów dokumentujących oględziny w terenie, a w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków przesyłanie ich do wiadomości Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków, 6. Występowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskami o wpisanie do rejestru zabytków wskazanych w tekście programu opieki najcenniejszych zabytków nieruchomości stanowiących własność gminy lub współdziałanie w tym zakresie z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, 7. Powstrzymywanie procesów samowoli budowlanych w odniesieniu do obiektów zabytkowych, 8. Promocja dobrych wzorców budowlanych wśród inwestorów planujących prace remontowe i adaptacyjne przy obiektach zabytkowych lub projektujących zabudowę w tkance staromiejskiej

**II.
ZARZĄDZANIE
DZIEDZICTWEM
KULTUROWYM
GMINY**

1. Wdrażanie Programu Rewitalizacji Miasta Tczewa*, którego celem jest ożywianie struktur miejskich zarówno w sferze zagospodarowania przestrzennego (w tym ochrona dziedzictwa kulturowego), jak i społeczno-ekonomicznej,
2. Wykonanie szlaków turystycznych: Szlak Forteczny, Droga Spacerowa i Droga Widokowa,
3. Poprawa estetycznego wizerunku przestrzeni publicznych:
 - a) wprowadzenie zasad stosowania nośników reklamowych na terenie Starego Miasta,
 - b) systematyczna wymiana oświetlenia ulic na lampy jednolite, odpowiadające charakterowi miejsca,
 - c) opracowywanie projektów rewaloryzacji przestrzeni publicznych,
 - d) rewaloryzacja przestrzeni publicznych Starego Miasta (ulic i placów) w zakresie wymiany nawierzchni, wprowadzania elementów małej architektury oraz zieleni miejskiej,
 - e) rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym gminnych parków, cmentarzy, obszarów nieczynnych cmentarzy),
4. Opracowanie planu prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność lub współwłasność gminy
5. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów),
6. Dofinansowywanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy na podstawie uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych:
 - aktualizacja uchwały,
 - rozpatrzenie pod względem prawnym możliwości dofinansowania obiektów położonych na obszarze wpisanym do rejestru zabytków,
7. Wspieranie działań związanych z zabezpieczeniem obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.),
8. Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych,
9. Iluminacja najcenniejszych zabytków gminy,
10. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy

**III.
PROMOCJA
EDUKACJA I
DOKUMENTACJA
A WALORÓW
DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO
GMINY**

1. Podjęcie działań w celu oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków,
2. Pełniejsze udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej,
3. Opracowanie *mapy zabytków gminy*, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji, ułatwiającej dotarcie do najcenniejszych elementów dziedzictwa kulturowego,
4. Dokumentacja (w tym inwentaryzacja) typów historycznej zabudowy, historycznego detalu architektonicznego oraz innych cennych elementów dziedzictwa kulturowego miasta,
5. Wykonywanie i wspieranie opracowywania prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, itp.),
6. Organizacja i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych,
7. Inicjowanie i organizacja obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze gminy,
8. Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy,
9. Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo,
10. Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej oraz Centrum Wystawienniczo-Regionalnego Dolnej Wisły poprzez wspieranie i organizowanie zajęć.

* Wdrażanie *Programu Rewitalizacji Miasta Tczewa* w odniesieniu ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie na podstawie harmonogramu stanowiącego załącznik nr 1 *Programu Rewitalizacji*.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja *Programu* odbywać się będzie w oparciu o następujące instrumenty:

- prawne – wynikające z przepisów stosownych ustaw, rozporządzeń wykonawczych, porozumienia pomiędzy Wojewodą Pomorskim a Gminą Miasta Tczewa w sprawie prowadzenia spraw z zakresu właściwości Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku przez Gminę Miasta Tczewa reprezentowaną przez Prezydenta Miasta Tczewa, decyzji i opinii wydawanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zapisów w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, zapisów w Programie Rewitalizacji,
- finansowe – dotacje, dofinansowania, nagrody, programy finansowane z funduszy europejskich,
- społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, informacyjne, komunikacyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, fundacjami,
- koordynacyjne – programy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego zapisane w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
- kontrolne – monitoring stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego, aktualizacja baz danych dotyczących stanu zachowania obiektów

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Za monitorowanie realizacji *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013* odpowiada Prezydent Miasta, który co dwa lata będzie przedstawiał Radzie Miejskiej w Tczewie sprawozdanie z realizacji programu.

Przykładowe kryteria, które mogą być zastosowane do oceny realizacji Programu:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- liczba i długość (w km) utworzonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych w obszarze rewitalizowanym,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba obiektów poddanych pracom remontowo-konserwatorskim,
- liczba dotacji na remonty obiektów zabytkowych,
- liczba opracowanych prac studialnych,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw i działań edukacyjnych na terenie gminy,
- liczba przygotowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników).

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

10.1. Publiczne źródła finansowania

W celu właściwej i skutecznej ochrony zasobów kulturowych wykorzystane zostaną środki możliwe do zabezpieczenia z budżetu miasta na ten cel, jak również w miarę możliwości prowadzone będą programy czerpiące z budżetów innych publicznych źródeł, tj.: Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz województwa pomorskiego.

1. *Miasto*: w budżecie miasta, co roku zabezpieczane będą środki na związane z ochroną środowiska kulturowego, w tym niniejszego Programu (wydatki na realizację zadań inwestycyjnych: związanych z ochroną zabytków stanowiących własność komunalną, wynikających z uchwalonego Programu Rewitalizacji, środki przeznaczone na dotacje celowe, wydatki na działania nie inwestycyjne np. prace studialne, projektowe, działania promocyjne, edukacyjne, itp.)

2. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego: w ramach programu *Dziedzictwo Kulturowe Priorytet 1 Ochrona zabytków* przeznaczanego na dotacje prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Wnioski będzie mogła składać gmina miejska lub każdy inny właściciel obiektu zabytkowego.
3. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji: w ramach programu *Razem Bezpieczniej*, związanego z dofinansowaniem zadań z zakresu poprawy bezpieczeństwa i zabezpieczenia obiektów zabytkowych (monitoring automatyczny, systemy p.włamaniowe, p.pożarowe) skierowanego do m.in. jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, kościołów i związków wyznaniowych.
4. Województwo Pomorskie: w ramach *Wojewódzkiego Programu Wspierającego Rozwój Gospodarczy i Tworzenie Miejsc Pracy w Oparciu o Wykorzystanie Tradycji i Zasobów Przyrodniczych Regionu - "GRYF"* związanego z okresowym zatrudnianiem osób długotrwale bezrobotnych przy pracach związanych ochroną zabytków, turystyką, ochroną środowiska i tradycją regionalną.

10.2. Środki pomocowe

Miasto zamierza korzystać z dostępnych dla gminy środków Unii Europejskiej w ramach różnych programów pomocowych, a także pomagać innym beneficjentom w pozyskiwaniu środków na cele związane z ochroną dóbr kultury.

1. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

Dofinansowania projektów strukturalnych w ramach *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko* (Działanie: 11.1 Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, Działanie: 11.2 Rozwój oraz poprawa stanu infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym) oraz Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego (Działanie: 6.3 Regionalne dziedzictwo kulturowe o potencjale turystycznym, Poddziałanie: 8.1.2 Lokalna infrastruktura wspierająca rozwój gospodarczy; Działanie: 9.3 Lokalne inicjatywy obywatelskie)

2. Europejski Fundusz Społeczny

Dofinansowania udzielane z *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013* w ramach Program: Program dla Europy Środkowej Priorytet: 4 Podniesienie konkurencyjności oraz atrakcyjności miast i regionów Obszar interwencji: P4.3 Wykorzystanie zasobów kulturowych dla uatrakcyjnienia miast i regionów.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ MIASTO ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Cele określone w *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Miasta Tczewa na lata 2010-2013* będą osiągnięte poprzez:

- wspólne działania władz Miasta Tczewa z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Urzędem Marszałkowskim Województwa Pomorskiego, Starostwem Powiatowym w Tczewie, Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, władzami kościelnymi oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, wspólnych podmiotów,
- inicjatywy własne władz Miasta Tczewa,
- stosowanie instrumentów finansowych /dotacje, prowadzenie instytucji, nagrody, zachęty, itp./,
- funkcje programowe /programy lokalne i projekty, kontrakty, itp./,
- inne działania stymulujące.

Program wdrażany będzie przez Prezydenta Miasta Tczewa, który może powołać *Zespół Doradczy* składającego się z osób kompetentnych i związanych z działaniami na rzecz ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego i ochrony środowiska, oraz związanych z kulturą, turystyką, edukacją i promocją.

Wdrażanie odbywać się będzie przy współpracy Wydziałów Urzędu Miejskiego w Tczewie, jednostek budżetowych miasta, właścicieli obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, osób fizycznych i prawnych, Urzędu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, instytucji, dla których opieka nad zabytkami wynika z ich działalności statutowej.